

מזאנים

טבוטון לספרות, לבקורות ולדברי אקנות

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העברים
בארץ-ישראל

ה ת ו כ ן

- א. ימי השבוע: חגו של בצלאל
- ב. * * * שיר
- ג. לינקולן - נשיא אמריקה . . . . . אמיל לודביג
- ד. בירושלים . . . . . א. בונין
- ה. הפסיכולוגיה האינדיבידואלית . . . . . מרדכי ברכיהו
- ו. פרקים קמעים ומשלוח: נ. מעשי אבות יעקב רבינוביץ
- ז. שאלת הכתיב העברי ופתרונה ד"ר יש. איזנשטרט
- ח. רשימות:
- י. ר' ישראל דוידזון . . . . . ד"ר א. צפרוני
- יב. ראשי פרקים . . . . . יצחק למדן
- יג. בקורת ספרים: דוד גורדר . . . . . מ. כרמון
- יד. בשולי הגליון:
- יז. הערה . . . . . י. ה.
- יח. הערה להערה . . . . . י. נונה
- יט. בעולם הספרות: האמנות והתרבות
- כ. הספר החדש:
- כא. פרפורי מהפכה - ההגדה של בית פורסיוט - מהסמה גנדי -
מהפכה הצרפתית הגדולה - החלוצה בארץ ישראל
- כב. פיליטון: במעגל ה . . . . . ר. ב.

גליון

ה

(נה)

תל-אביב

ט' סיון

ת"ר צ

מחיר המודעות	מחיר החתימה
עמוד שלם - 5 לא"י; חצי עמוד - 2.750 לא"י; רבע עמוד - 1.500 לא"י; 1/4 עמוד - 800 מ"י; 1/8 עמוד - 500 מ"י.	בארץ-ישראל: לשנה 1 לא"י; לחצי שנה 500 מ"י; בחוץ-לארץ: לשנה 6 דולרים; לחצי שנה 3 דולרים
למודעות קבועות - הנחה מהמחירים הנ"ל לפי ההסכם עם ההנהלה. המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות וסגנון	מחיר גליון בודד בארץ-ישראל 20 מ"י; בח"ל 12 סנט

Tel-Aviv

June 5

1930

הכתובת: מאזנים, ת. ד. 50, תל-אביב, ארץ-ישראל
MOZNAYIM, P. O. B. 50, TEL-AVIV, Palestine
למלגרות: MOZNAYIM YAVNEHST. TEL-AVIV

בית המערכת: ת"א רח' יבנה 19; ההנהלה: רח' יהודה הלוי 37

יצא לאור ונמצא למכירה

מרגלים

או

גבורי המולדת

הרגול העברי בחזית הארצישראלית

מאת י. יערי-פולסקין

--- ידידנו בראותם פנינים חושבים שהן
אבנים --- לפעמים בוש אני שבאנו בדברים
אתם. לא נתתי להם להתיחס לי וליקרים לי בחוסר
כבוד כמו שהם מרשים לעצמם...

--- יתכן שלא מרשעת לב, אלא מפני
שדעותיהם, מדותיהם, ומנהגיהם כל כך שונים משלנו --
-- ויתכן, מפני שאינם יודעים עד כמה אנו מסורים
להם --- ואולי -- מפני שאין להם יותר צורך בנו?...

(מתוך מכתב אהרן אהרנסון לחברו בעבודה)
להספר מצורפות שש תמונות
מחיר הספר לחותמי הספריות בל"כ 125 מא"י
מכורך 155 מא"י

הוצאת "שומרון" תל-אביב

חברת "דביר" בע"מ תל-אביב

יצאה לאור ונמצאת למכירה חוברת חדשה

דור דור וסופריו

אנתולוגיה ספרותית לתלמידים ולעם (בצירוף מבואות)
המסדרים: ח. נ. ביאליק וי. ח. רבניצקי בהשתתפות י. פיכמן

חיים נחמן ביאליק

התוכן -- מתוך שיריו, ארוה "בעל גוף", "ספיח", פיקים מתולדות
הספרות העברית, על האגדה, ר' יהודה הלוי, בת הסלך וכן זוגה
בצירוף הקדמה מאת י. פיכמן

4 גליונות דפוס בפורמט גדול (שני טורים)

מחיר האנתולוגיה 80 מיל, 40 סנט. באמריקה 50 סנט.

יצאו עד היום:

ר' נחמן קרובל,	בצירוף הקדמה מאת פ. לחובר.	מחירה 25 מיל
ש. ד. לוצאטו	פ. לחובר.	" 25 "
אברהם כאפו	פ. לחובר.	" 40 "
י. ל. גורדון	י. פיכמן.	" 50 "
פיקי סמולנסקין	ד"ר י. ל. ברוך.	" 50 "
מנדלי מוכר ספרים	י. פיכמן.	" 50 "
אחריהע"ז	פ. לחובר.	" 40 "
מוכיל	י. פיכמן.	" 25 "
י. שמונצ'ב	י. פיכמן.	" 30 "
ד. פרישמן	י. פיכמן.	" 40 "
ברדיצ'בסקי	י. פיכמן.	" 40 "

באמריקה הוספה של 25%

בהזמנות לפנות לחברת "דביר" תל-אביב, ת. ד. 149
ולכל בתי מסחר ספרים בארץ ובחו"ל.

באמריקה: "Moriah" Book Co., 46 Canal Str. New-York
בפולניה: "Ewer", Ul. Tlomackie 6-8, Warszawa, Poland

פרדסנים ואכרים!

השתמשו בזבל החימי המעורב

והמלא של הפירמה הידועה

UNION AGRICOLE

Jodoigne, Belgique

חנקן 6%, זרחן 10%, אשלגן 8%, סידן 8.6%

"אחוד הקלאי"

ז'ודואן, בלגיה

המכיל את כל החמרים להזנת הצמח

הסוכנים הראשיים לארץ ישראל

מהנדס ב. בראודה את. ח. ה. שבתיאלי

תל-אביב רחוב אלנבי 19

בראשון לציון להשיג אצל ה' אשר לוין

בחיפה בכימ"ס ש' גוזמן מרכז-מסחרי מול ברקלס בנק

מִזְאוֹנִים

שבועון לספרות, לנפשות ולדברי אמות

יוצא על-ידי
אגודת הסופרים העברים בארץ-ישראל

העורך: ר' בנימין
חבר המערכת: י. ליכטנבום

גליון ה' (נ"ה)

ירושלים – תל-אביב, ט' בסיון, תר"ץ

שנה שניה

ימי השבוע

חנו סל, כולל

בימי-המצוקה האלה חל חגו של "בצלאל". חג חצי יובל שנים. לא מדה היא שיבולע לחג צנוע זה מפאת המצוקה הכללית. לא מדה היא לדון אותו בשתיקה, לעבור עליו כמו-מאליו לסדר-היום.

על "בצלאל" דבר בארוכה על הדפים האלה, באותו גליון מ"ט"ן, אחד מירידי המסורים לו מראשית צעדיו: הפייטן ש. בן-ציון. כל מה שעין הפייטן יכולה לראות וכל מה שלב יניד רוחש חבה ויקר יכול לבטא הוגד באותו מאמר. אך פה רצוננו להגיד במלים פשוטות וברורות, כי יחס הצבור אל "בצלאל" מדעיד ומרגיז. היה זמן, שהמוסד "בצלאל" נתקבל בעולם הציוני כציליל בשורה חדשה, "בצלאל" כשעתו היה כאוניברסיטא העברית בשנים האחרונות, עובדא יקרת-ערך וסמל רב המשמעות גם יחד. ואמנם הגדיל "בצלאל" לעשות את רשומיו לא תמחוק מארץ ישראל החדשה. ביחוד נחרתו רשומיו בירושלים, בחוגי עדות המזרח, רבים חקו אותו. אחדים גם שכללו את אשר החל לעשות. אף לא יעלם, כי היו גם שגיאות, לקויים. ההתפתחות לא הלכה באותו הקו אשר קוו ראשונים, אך כל זה אינו יכול לבאר את היחס של הצבור. היחס הזה הוא ילדותי מאד ולא במובן המשובח של המלה. זהו צבור שמפליג לאין-ערוך בתהילות ותשבחות בימי ההתלהבות ומגזים לאין-שעור בגנות וחטטים בימי הבקורת. כך נוהגת הפעוטה עם הבובה שלה. כך לא צריך לנהוג צבור מבוגר. זכרון מתמיד, דצינות ההערכה, דעת וחשבון – אלה הם מסימני הצבור הראוי ליחס של כבוד.

"בצלאל" סגור דוקא בשנה שמלאו עשרים וחמש שנים לקיומו, ליסודו – מה רב הכאב, מה עצומה הכלימה. –

אף אליך לא אמצא הניבים,
קופא על שפתי תהגה;
עלטה על פני ונמי
בארץ עיפה מנגד.

אך זרחים ככנפי השחר,
כברקים לבנים נרדמים,
בעיני בין אשמוזה לשניה,
אפקים נפקחים נעלמים.

והאמנם לא תקשיב אף אמה
עת פרוצה אחרישה וקשה,
ויותר משיתי לקניד
דוכבת דממתי נרנשה.

ושגיא מנראה הלא-נראה
ומופלא מיש סוד האין –
פקדני נא אלי ואראה
מה-ישכון מאחרי גבול עין.

ותהי נפשי בשומרה רזבצת
על ספתן רן זה שלא היה,
ואת הקינת דממתי אטף-נא
בנשמת רוחך התיה –

י. בת-מרים

ב.

לינקולן – נשיא אמריקה*

מאת אמיל לורבינג

לעומת זאת מצא מיד לשון משותפת עם רמלין, שנבחר לסגן הנשיא, וכורת אתו ברית ידידות העומדת עד יומו האחרון. רק הידידים הותיקים עומדים במבחן. כשהוא נפגש שוב עם ספיד ואשתו ומחליף אתם זכרונות נושנים, הריהו שואלו פתאום: „ספיד, ומה מצב קופתך? העשיר אתה או עני?”

„אדוני הנשיא, דומני, כי נחשתי את אשר עתיד אתה לומר לי עכשיו. מצבי לא רע, אתה היית אומד-טוב. אני חושב שבמשרדיך אין אף משרה אחת אשר יכולתי לקבלנה. לבו המעונה והמאוכזב של לינקולן שאף רוח לרוחה: סוף סוף נמצא יריד נעורים אחד שאיננו מבקש דבר.

מכרים ישנים נושנים, אשר מימיהם לא נתנו דעתם עליו, צפים ועולים פתאום מתהום הנשיה; ואפילו אחד מבני גריסביס, אשר כה התעמרו פעם בו ובאחותו, אלא שסמוך לבחירות מהרו והופיעו כידידים מקדב, כדי להתחמם, על כל צרה שלא תבוא, באור השמש העולה-זכה מפיו לתשובה ידידותית: „משלשת בתי האב שלנו, אשר עזבו את אינדיאנה – אבי הוא היחידי שהלך לעולמו... השאר כולם בחיים. הצעירים שבהם נשאו נשים והולידו בנים ובנות. לי-שלושה בנים, הבכור בן י"ז, במדינת מיסורי מופיעה עתה רשימת בוחרים ריפובליקאית, הרי שהוא יכול לבחור בי, אם אין השכנים מתנגדים לכך. אולם עצתי לו אמונה, שלא יגרום לעצמו כל אי נעימות בגלל זה. ימסור נא את ברכת שלומי לאחיו, לצ'ארלס.”

עתה, בטרם ילך לִפְּבֹל, נכספה נפשו אל נאות השאננים, בהם בילה את ימי נעוריו. הוא סובב ברכיבה את כל הסביבה ההיא, מבקד את כל הנותר לחיים מבית האנקס ומבית ג'ונסטון ודואג לתקון קברו הנטוש של אביו. תושבי המקום צוחקים מדי יראוהו, מעלים על זכרונם ועל זכרונו את ספורי-מעשיותיו ולא מעטים אנשי השיבה המספרים, איך ראוהו נוהג בשורים לפני שלשים שנה ומעלה. רק האם החורגת טובת-הלב החרישה וכנראה גם התרתה בו בסתר להזהר. כן גם הנה ארמסטרינג.

„הוא נבחר. אני מברך אותו ומודה לאלהים. תכלית מאויינו ועמלנו במשך תשע עשרה שנה הושגה – מפלגת העבדים נוצחה. עכשיו פתוחה הדרך לפוליטיקה של חופש על אדני בטחון. הגה השלטון בידו. כבדה האחריות. יאמץ האל את כוחו למלוי חובותי.”

זאת הברכה הראשונה, שהגיעה ללינקולן למחרת הכחדו לנשיא-ברכת ידיבו צ'יו. עתה בבואו להרכיב את ממשלתו היתה ראשית שאיפתו למנות למיניסטרים דוקא את צ'יו ואת ז'ורד, אף על פי ששניהם נחשבו לקיצוניים. זורד נמלך ברעתו שלושה שבועות, עד שקבל את המנוי והיה למיניסטור החוץ. צ'יו ישב על המדוכה שלשה חדשים תמימים והיה לשר האוצר. על יתר התיקים החל דין-דבריים, שהיה לתועבה ללינקולן: „מבין ידידי בבית הדין הנודר מספר שמונה – אמר פעם לאחד מרעיו – יכולתי להקים ממשלה ולמנוע בעד מלחמה.”

„אבל הן כל אלה דימוקרטים הם!”

ידיעתי. אבל טוב לי לעבוד עם דימוקרטים, אשר בחנתי את נפשם, מאשר עם ריפובליקאים שטרם עמדתי על טיבם. המלון הקטן אשר בספסינגפילד נהפך לבורסה ממש, שוק לביקוש משרות ולחלוקתן. מירכתי ארץ נהרו אנשים ליהנות מהזדמנות ראשונה זו שהגיעה לידם להסתדר או לסדר יריד ריפובליקאי באחת המשרות הממשלתיות ואפילו בנמוכות שבהן. על אישיותו של קומרון הגיעו הדברים לידי התאבקות קשות ומרות: את האדם הזה, שמעמדו והליכותיו האישיות היו לוטים בערפל, פפו על לינקולן למורת רוחו, בגלל הבטחות שהובטחו בציקאגו. לינקולן מינה אותו, ניסה להפטר ממנו ונאלץ לקבלו שוב. אולם משבא גם השופט דיויס לתבוע משרות, לעצמו ולאחרים, פוקעת סבלנותו של לינקולן, עתה, הוא אומר, קצה נפשו בעסק זה.

* ספר מחקר החלק השני של הספר החדש „לינקולן” המופיע בעברית בהוצאת „חברה”.

בְּמַעַל

ה

א. עם הזרם

פריטיוף ננסן היה כשנה צעיר מהרצל והוא דומה אליו בכמה קוים. ראשית כל: בנוגע להורים. גם אביו של ננסן הוא מחוסר גאוויות, אך גם הוא, כאביו של הרצל, הוא דייקן, הגון בתכלית, איש-העבודה – ואוהב את בנו עד כדי כאב. באביו כאילו בא-דמ-המשפחה השוקק לידי מנוחה זמנית – לפני התפרצו מחדש בבנו למעשים אשר יעוררו השתאות כל באי-עולם. זיק הגאוויות בא מצד האם, שכאילו מחנכת אותו מראש לתעודה בלתי רגילה. גם במעלליו התנכר הנער, כי בגדולות הוא מתכונן. עודו ילד ולא הקל לעצמו את דרך החיים. כטפוס של אותם „עלויים” האמיתיים ברחוב היהודים הוא שוקד משחרות ימיו על התורה ועל העבודה (אלא שלעבודה שה יש כמובן מושג אחר: מושג של הסתגלות לטבע, חדירה לכל נקבי הטבע, כדי לשלוט בטבע). עוד אחד מאבות אבותיו הצטיין, לפני 300 שנה, כחוקר נועז בארצות הצפון והיה אחר כך לראש העיר בקופנהגן, עמד בראש צבא-ההגנה של העיר בימיי-קרב וכתב ספר גיאוגרפי רב-התועלת שהקברגיסטים היו משתמשים בו עוד לפני דורות אחדים. פריטיוף ננסן חזר לתעודתו של אותו סבא – וכיתר עוז וכשרון.

כבר במעשהו הנועז הראשון: תיור אי-גרינגל נד דרך היבשה מן החוף המזרחי עד החוף המערבי, מצא הבנה רבה מצד אנשי המרע. בערכו את מכתב הבקשה אל הממשלה, נובמבר 1887, הוא עודו מתכונן לבחינות הדוקטורט – הוא מתכונן לבחינות ומתכונן בכת אחת לתיור הנועז. עצם הרעיון הזה לא עלה על לב איש מקודם, רבים גם ספקו באפשרות הדבר, האקדימיה מאשרת את התכנית והסטודנטים תומכים בה. בכל זאת מסרבת הממשלה לתת 5000 שילינגים (סכום עלוב לגבי הסכום שעתידי ננסן לדרוש בעוד שנים מספר בעד הנסיעה לאזור הציר הצפוני). עתון הקרוב לחוגי הממשלה כותב: האם למען אשר יוכל איש פרטי לטייל להנאתו על האי גרינגלנד מחויב העם הנורביגי לבזבז סכום עצום כזה? עתון התולי כותב:

„מחזה נפלא!

ביוני השתא יציג ננסן מחזהו של מרוץ בסנדלי-שג על פני הקרח שבפנים האי גרינגלנד עם „קפיצה גדולה”.

מקומות-מושב קבועים – בנקי-הקרח. מיותר להזמין כרטיסי-חזרה. אך בתיור זה למד ננסן הרבה מאד. הוא למד את חשיבות הפרטים על יד המעוף הכללי, גדולה זכות האידיאה הראשית, הגאווית; אך ההצלחה, אם כי היא מתת אלהים, זקוקה לאלפי פרטים. הוא אומר, שאלמלי לא היה מחליף עוד בימים האחרונים לפני גאתו לתיור את שקי-השינה של צמר-הגפן בשקי-עור לא היה נשתייר בחיים אף אחד מן השירים. ואין סלא

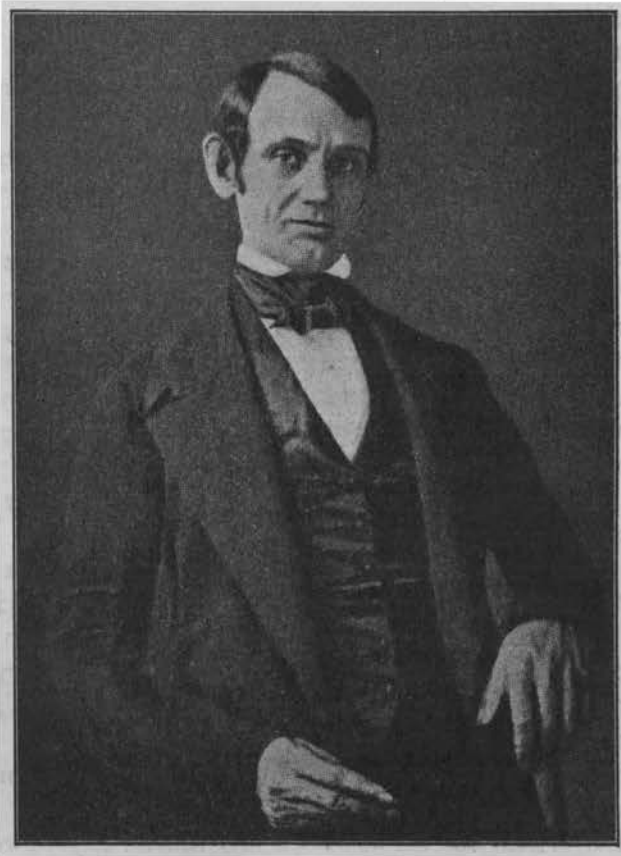
לדרכי השמוש במלה פלונית או מליצה אלמונית. אך אם קרה והצעתי לו לשנות מלה, אשר הביעה את הרגשתו – עמד על שלו כסלע איתן. עדות זו מעידה, אגב, הרבה על אפיו של הרנדון עצמו, אשר פעמים רבות חשדו אחר כך בכשרותו. מה קל לאדם, שהיה חבר ושותף ללינקולן במשך שנים רבות, להתימר בהשפעה על נאומו, על סגנונו ועל הרכבת ממשלתו? ואמנם, נאומו של לינקולן נכתב בעצם ידו וכמעט בלי שנוי כלשהו גם נדפס תחלה בחשאי.

מרי היתה מלאה חדות צפיה, הרבתה לדבר על "עליטנו", ששה לקראת הציילנדר, שהוגש לו במתנה, נסעה בלויית אחותה לניו-יורק ברכבת מיוחדת לשם קנית מלבושים, כובעים, צניפים וכיוצא באלה, והיתה מאושרה לעילא ולעילא, ובמשתה הפרידה, בעמדה עדויה בשמלת תחרים צרפתית עם שובל ארוך, השרשרת לצווארה ומקלעת שריגים רכים לשערותיה, היתה כה נאה וכבודה, עד שלמחרתו כתבו עליה: "גברת לינקולן היא אשה יפת מראה ומלבבת בהליכותיה ועשויה באמת לשוות חן וכבוד לבית הלבן".

ערב יום הנסיעה אחר הצהריים נכנס לינקולן אל משרדו, חר אחרי שיירי התעודות ומאספם, משתטח, כדרכו, על הספה ונועץ מבט אלם בתקרה.

"בילי, כמה זמן ישבנו יחד?"

"למעלה משש עשרה שנה".

אברהם לינקולן

בשקט הוא מקשיב לדבריה ואומר: "מילא, הנה, אם יקחו את נפשי—לא אצטרך למות בפעם אחרת".

ברגש של פחד וחבה כאחד מאזין בן הדורות הבאים למלים האלה ורוצה להצטרף גם הוא לדברי האזהרה. אך מה בצע, והקובעת מזוגה כבר ועומדת, עתה אין לה תקנה אלא שתיה.

ההכנות בבית אינן מרובות: משכירים את הדירה, כונסים

את מעט הרהיטים, אחת מבנות האח מקבלת תיק מלא תעודות ספרותיות עם הוראה, שבמקרה אם לא ישוב אל ביתו, הרשות בידה לעשות בהן כטוב בעיניה. גלי מכתבים עולים על המוקד, אך את השירים הוא אוגר בדאגה ושם הצדה.

ראשית הוא מעלה על הניד את נאום-המלואים שלו, לחבורו הוא משתמש רק בנאומו קלי, ג'קסון ווֹבֶסְטֶר ובספר החיקה. הוא כותב את הנאום בעצם ידו, כשהוא נסגר באחד החדרים, הרנדון מעיד על מקרה זה ועל אחרים שקדמו לו: "איש לא הציע לו מימיו את עזרתו, מכיון שהיה נוהג לעשות את הכל לבדו גם לשאת באחריות לבדו. מעולם לא כתבתי שורה אחת במקומו ומעולם לא בקשני לעשות זאת ומימי לא השפעתי עליו כמלוא נימה. רק בעניני סגנון היה פונה לידיעותי, מכיון שבזה הייתי בקי ממנו. פעמים רבות היה שואל אותי

הנשאים גם הם על גב הזרם. חטא חטאו אלו שקדמוני על שחתרו ללכת נגד הזרם, בעוד שבדעתי ללכת עם הזרם. (בלשונו ממש: "כסבור אני, שאם נתחשב בכחות הטבע השולטים פה ונגסה לעבוד אתם במקום לעבוד נגדם, או בטח נגיע לציר הצפוני בדרך הקל והבטוח ביותר"). ואם תמצא לומר: גושי-הקרח ילחצו על הספינה בכח איוס? אף אני אתכוון נגד זה ואבנה ספינה משופעת-הדפנות, שגושי-הקרח בלחצם האיוס יפלטו ויוציאו אותה מתוכם ויעמידוה ממעל להם: ספינתי תרכב על במת-הקרח... ואלא מאי? שמא בכל זאת האניה תשבר? ויש לישוב, כי אנו נוציא בעוד מועד ממנה את הצידה ואת המטען ואת הסירות ונשים את כל הכבודה על הקרח ונגיד לספינה: "ברוך שפטרנו". ואם תאמרו: שמא בכל זאת טובב-טובב הולך הזרם ולא נגיע ממש לציר הצפוני? ויש לומר: לא הנקודה המתימטית של הציר הוא העיקר כי אם האזור, הסביבה, ואם ישאל השואל: למה לא נחכה לאוירונים ולצפלינים ולשם מה ולמה אנו מסכנים את חיינו? אף אני אומר לכם: אנו רוצים לסכן את חיינו, האוירונים והצפלינים יטושו ממעלה ואנו נחפור את הענינים המדעיים למטה. (ובמחשבה בלי דבור: אין חובה לחיות אבל יש חובה לחפור את האזור הצפוני). וזאת לדעת, מורי ורבותי: לא לשם כסף אני עומד ומדבר לפניכם. סטן ודל הוא העם הנורבגי, הוא לא יתחרה אתכם בצכא וצי-מלחמה, אך לגבי המדע—הוא עם ככל העמים. הוא נותן את הסכום הדרוש. נמצא שאין אני מדבר לפניכם כי אם מחפצי

כי כאשר הוא עומד לפני מעשהו העיקרי, לפני הנסיעה לאזור הציר הצפוני, הוא משקיע בעבודות ההכנה ימים ושנים. הוא בונה ספינה מיוחדת לשם נסיעה זו: Fram ("קדימה"). הוא בונה אותה ע"פ תכנית מיוחדת המתאימה לשיטתו אשר קבע אותה כיסוד מוסד לנסיעתו. כהרצל בימי כתיבת "מדינת היהודים" כן ננסן בימי ההכנות האלה, הוא שוקד עליהן יומם ולילה, גם בחלומו הוא מהרהר בהן. הוא עושה מאות נסיונות בנוגע לכל הפרטים הבאים בחשבון, הוא מאחד את עמקות ההגיון עם בקיאות מדהימה, בחינת "סיני ועוקר הרים". חמש שנים אחרי ערכו את מכתב-הבקשה הנ"ל, נובמבר 1892, עומד הוא בלונדון ומרצה באנגלית לפני royal geographical society על תכניתו. נאספו לכבוד בן השלשים ואחת שנה "הדוברים והארויות" של החברה, זקני האדמירלים וגדולי החוקרים, אלה אשר להם יד ושם-עולם במחקרי הציר הצפוני, כל העינים תלויות בו! כל האזנים קשובות רב-קשב. והוא עומד עליהם ומרצה בפשטות, בקור-רוח הוא אומר בערך את הדברים האלה:

"מורי ורבותי! יש זרם קבוע בכיוון אל הציר הצפוני, זה הסוד וזה היסוד, וזה הנחה ראשונה. להנחה זו יש כמה הוכחות. מכאן, מורי ורבותי, אני בא להנחה שניה. הנחה הגיונית בתכלית ההגיון: בהתחברך אל הזרם הזה, בתוך להנשא על כתפיו, והעבירך את אזור הציר הצפוני, אם בתוך הספינה במים או ממעל על גושי-הקרח הגדולים והעצומים,

יושבים ידידי הישנים, השופטים גיור וְנָוִיס, שני המזכירים החדשים ניקולי וְהֵי, שני מושלי מחוג קצינים אחדים והגיס טוד. מבין אלה צופים פנים בהירים הצוחקים ומגלים שנים יפות: זהו היל. אותו לקח לינקולין סתם ללוותו בדרך, למען ישמח דוד את לב שאול הנעצב.

על מדרכת הרכבת עומדת מרי, שתצא בעקבות בעלה כעבור ימים אחדים, כדי להצטרף אליו במסעו. בגפו הוא יוצא את ספסינגפילד, העיר בה דרכה כף רגלו לפני שנים דבות ולא תוסיף עוד לדרוך בה לעולמים. הנה הוא עומד בצילנדר המזור לראשו תחת מטר פתיתי השלג הנופלים ארצה ומדבר באוני הקהל מלים מועטות אשר עלו בדעתו מניה וביה:

ידידי היקרים. אין איש אשר ישקול את צער לבבי בשעת פרדה זו. כל החיל אשר עשיתי – מיד העדה הזאת בא לי למעלה מחצי יובל שנים ישבתי אתכם. מבחור צעיר לאיש זקן הייתי. כאן עמדה עריסת בְּנִי, כאן עומד גם קברו של האחד מהם. אינני יודע אם אשוב אליכם ומחיי תעודה הוטלה על שכמי, תעודה כבודה. אשר כמוה לא הוטלה אולי, על איש מימי וואשינגטון ואילך. בלי עזרת ההשגחה העליונה לא היה מפעלו מצליח בידו, ובעזרתה מרגיש אני, תלוי גם מפעלי. הבה נשים את מבטחנו בו, זה אשר בידו להיות עמדי ואף על פי כן לשכון בתוכם, אשר בכל אחרית טובה – שם הוא. הכה נקוה, שהכל עוד יהפך עלינו לטובה... ושוב, שלום עליכם!

אט אט יורדים פתי השלג על הראשים המגולים ועל ראשו הוא. נעימת היגון, המבט הנוגה, זכר הקבר יחד עם ה"עוד" הקטנה אשר לתקוה – נוקבים יורדים עד עמקי הנפש של בני העדה הנאספים. ובהעלם הרכבת בערפלי הבוקר אין לב אשר יחוש טובות.

עשרה ימים אָרַךְ המסע על פני מדינות הצפון, כי בכל מקום רוצים לראותו ולשמוע את דבריו. פעמים רבות שרוי הוא במבוכה ומכויב את תקוות הקהל, אך יש וידיהם גם את שונאיו, הבאים מתוך סקרנות לראות את פניו. בדרך כלל הוא מדוכא מאד, איננו שליט ברוחו, פניו חורים ומביעים עצב, ורק בקחת היל את הבאנוי¹ בידו ופותח בשירי כושים יוצת זיק

¹ מין נבל בידי הכושים באמריקה.

הן לא נפל בינינו כל דבר רע במשך הזמן הזה, לא כן? – לא ולא.

לינקולן מעלה עוד בשיחתו כמה זכרונות מימי עבודתם הראשונים, קם ונוטל את צרור נירותיו, אומר ללכת, אך נעצר ונשאר על עמדו:

היודע הוא, בילי, מה שאגיד לו: יניח נא את השלט שלנו תלוי על מקומו באין מפריע. הבה, נראה ללקוחותינו, כי הבחירות הללו לא שינו מאומה בפירמה לינקולן את הרנדון. אם אשאר בחיים, אשוב באחד הימים, אז נמשיך להגן בבית המשפט כבימים מקדם.

ובלכתם משם יחד מוסיף הוא ואומר: המשרה אשר הוטלה עלי כבר היתה לי לזרא. רצד יאחזני מדי העלותי על לבבי מה רבה התלאה הנכונה לפני בעתידי. בערב, כשכונסים את כל המזודות יחד באולם בית המלון, הוא מבקש פסות ניר להדביקן על החפצים ורושע עליהן: „א. לינקולן, הבית הלבן, ואשינגטון". אחר כך הוא קושר בעצמו את המזודות בחבלים. ומדוע לא? האומנם חייב הוא להעמיד פנים אחרים, יען כי מיום המחר ואילך יעמוד בראש המדינה? אמנם, רגש הכבוד המקנן בו מטבעו והנמצא תמיד בשווי משקל גמור עם רגש הכבוד לזולתו – יועיל בודאי לחזק את ידו בבית הלבן; אבל היתכן שישכיח פתאום מלבו את חובת העזרה העצמית, את השימוש ביד, אך משום שמשרתי בית המלון ועמם סקרנים סתם עומדים ומסתכלים בו? האומנם עליו להסיר את השלט הישן התלוי זה שש עשרה שנה, יען אשר לא נאה הוא, כי שם הנשיא יהיה מוקע בפנת הרחוב כאמצעי בלתי מהוגן למשיכת לקוחות? אם יש אדם החושב כך, אינו עלול לפגוע בו כלשהו, אך אדם שדעתו מכובדת על לינקולין – ודאי יבין לרוחו. לא, מעשהו זה איננו אלא המופת הראשון מידי הנשיא ואין הוא אפילו הנשיא הראשון שהראה מופת כזה. זוהי הרוח האמריקאית האמתית והטהורה, אולי גם מותר לקרוא לה: האידיאה של אמריקה – היות נשיאה מקשר במו ידיו את מזודותיו בטרם יצא לדרך.

בוקר קר של אמצע פברואר. בתחנת הרכבת הקטנה עומדים מאות אנשים, שנקהללו לומר לו „צאתך לשלום". בתוך הקרון

לשמוע את חות-דעתכם הרוממה, אתם ארוי-המדע וארירי-הנסיון – השמיעונו נא את אשר בלבכם. ילמדונו רבותינו!

כה בערך דבר האיש הצעיר לפני בעלי-הדיסקין, הם עשו את אזניהם כאפרכסת. הם השתוממו אף השתאו. לבם נפעם בקרבם לשמוע את דברי הפסטות האלה, שהיתה בהם מהפכה רבה.

התוצאות ידועות, ננסן יצא לדרך. כל האומה הנורביגית ואתה יחד האנושיות התרבותית לותה אותו בגאון, בתוחלת – ובחיל וברעדה. בירנסון שר את השיר, ששתי שורותיו הראשונות היו:

Er zog hinaus, Gedanken gleich,

Als ob er Unbekanntes ahne...

אך את אשר נחש לו לבו – בא במלואו.

כזה היה שריטיוף ננסן הראשון. אך יש עוד ננסן שני. עליו ידובר במרק השני.

ב. „קראתי למאהבי – המה דמוני... איכה א."

הוא היה חוקר-הטבע, ביולוג; הוא חקר את הארו אשר בלבנון ואת האזוב אשר על הקיר. הוא היה האיש אשר המחקר, הבריור המדעי היה תוכן חייו. והוא היה גם אדם, בעל נפש, בעל רגש, אוהב אמת, רואה

נכחות. בשבתו בין האסקימוסים, שהם עוד עובדי-אלילים, למד לדעת את לשונם, למד לכבד אותם עקב מלחמתם הקשה עם הטבע. בספרו אשר כתב על „חיי האסקימוסים" הוא מזכיר בהקדמה את הפתגם העתיק: „אהוב את אפלטו, אוהב את סיקרסט, אך אוהב את האמת יותר מכולם". הוא אהב את האמת. כבר שם מטיח הוא דברים קשים כלפי הנצרות, המיסיון, הציביליזציה המערבית והתרבות החדשה. הוא מזכיר את פשעי אירופא כלפי עמי-הטבע: „מה קרה עם האינדיאנים? ועם בני מקסיקו הגאים? ועם האינקסים בסידו רבי הכשרון? איה הם האוכלוסים המקומיים של ססמניה? ומה בדבר „הפראים" באוסטרליה? לא רחוק הוא הזמן שלא ישר בחיים אף אחד מהם, כדי שיוכל לעורר קובלנא על הגזע אשר השמיד אותם!"

אך מה שעשה באותו ספר דרך-אגב, בהקדמה, דבר זה נעשה אחר-כך לספר בפני עצמו: „עם מרומה". על 334 עמודים גדולים מספר הוא את גורל האומלל שבין העמים: העם הארמיני. לדבר פה על כל הספר רב-הענין הזה – אי אפשר, כי הוא מוקדש מצד אחד לתיאור גיאוגרפי מקיף של כל המקומות, אשר שמשו גיא-חיוון לטרגידיה הארמינית ומצד שני נותן הוא סקירה מקיפה על כל תולדות האומה האומללה הזאת, וגם על אנשי הרוח אשר קמו בקרבה. ואולם אם הספר מעורר השתאות על רוחו של ננסן, שלעת זקנתו חדר לתוך חומר חדש רב-הקושיים והשתלט עליו, הנה כשמגיע ננסו לעצם הטרגידיה הארמינית

היש עוד הצלה לארצנו על קרקע הרעיון הזה? אם יש – אהיה המאושר באדם אם יעלה בידי להצילנה. וואלם אם אין לארצנו הצלה אלא בהקרבת האני מאמין הנשבר הזה, הריני רוצה להכריז מיד, כי טוב לי להרצח מאשר לותר עליו!... אינני רוצה בפתרון דמים, כל עוד לא יכפו אותו עלינו. אך אם יכפו – תהיה מלחמתנו מפעל הגנת דעים יקרים, לא התכונתי לנאום זה, לא חשבתי שאנאם כאן. דומני לא נתבקשתי אלא לחנוך דגל, יתכן, איפוא, שאמרתי כמה דברים שאינם נתנים להאמר. אך מאומה לא אמרתי, אשר לא אחיה מוכן ומוזמן להקדיש לו את כל מאוריי ואם ירצה בזה אל שדי – גם לתת את נפשי. כל נפש חיה בעולם ההוא הרגישה אז, כשם שמרגישה כל נפש עתה, שבעים שנה לאחרי היום ההוא, את כל הפנות אשר בדברים הללו. ואכן החיים לא יאחרו מלקיים אותם. לפני בואו לבלטימור מזהיר אותו שוטר חרש אחד, כי זוממים לקחת נפשו. תחילה אין הוא מאמין בדבריו ואומר להמשיך מסעו, אולם משהגיע אליו בנו של זנרד ובידו אגרת אזהרה מאביו, מיד הוא משהו את שתי הידיעות ומוצא, שאין הן נובעות ממקור אחד, אז הוא נמלך בדעתו וגומר לקצר במסע. בין הידידים יש החוששים, כי הפסקת המסע תשפיע לדעה על מצב הרוח. אבל בנדון זה יש בו בלינקולין יותר מדאי מטבע האכר. היבוא לסכן את חייו על לא דבר, בגלל איזו קבלת פנים, המאה במספר במשך השבועות הללו? אילו היתה שם בבלטימור חזית מלחמה, שקול הנשיא בה עלול לחזק את ידי הגדודים הלוחמים! אולם כשאין בבואו כלום מלבד התנגדות במעשה גבורה, למה לו להדחק לתוך סביבה של קושרים, למען יבוא פחדן אחד ויירה בו מן המארב? והוא מתחמק מקבלת הפנים האחרונה דרך דלת אחודית, כשהוא חבוש מגבעת רכה, נוטש את הרכבת המיוחרת אשר לו ונוסע במכונית לרכבת רגילה, שנעצרה וחכתה לו, מפני שיש צורך (כך אמרו לנהג), להטעין חבילה חשובה הנשלחת לוואשינגטון. אותה שעה מהרו ונתקו גם את חוטי הטלגרף. רק איש אחד לוקח לינקולין אתו בשעת התרגשות זו, בעוד שחשאר, האשה, הבנים, הידידים חברי המפלגה והקצינים נוסעים ברכבת המיוחדת. האחד המלווה במסע נועז אחרון זה הוא היל, ממנו איננו מרפה אף רגע.

שמחה בעיניו ובלבבו. מרגיש הוא, ואתו בודאי גם אלפים אחרים, כי תהלוכות הלפידים והסרנדות הללו אינם הולמים כל עיקר את רוח השעה הזאת. את נאומו הוא אנוס תמיד להקציע מחדש ולהתאימו מדי פעם אל הידיעות האחרונות המגיעות בטלגרף מאלאבאמה, כי באותם הימים, ימי מסעו, מתכנס שם קונגרס הכושים. על כן שונים נאומיו, ורק חוט שני אחד מפאר את כולם, הטון הלבבי, העממי, נימת השלום.

„אזרחי קנטוקי, אחי ורעי: הרשאי אני עתה, במעמדי החדש, לקרוא אתכם בשם זה? ובני-יורק הוא אומר: „ועכשיו, ירידי היקרים, האם לא דברתי כבר למדי? (לא! לא!) אם לא, סימן הוא שיש עוד חלוקי דעות ביני וביניכם, או אין לי אלא להחליט בנידון זה על דעת עצמי. בפיטסבורג הוא מצטט שיר מלונגפילו, בנין האניה, וממשיל את היוניון לאניה ההיא. או שהוא אומר באינדיאנופוליס: שימו אל לבכם, הענין – ענינכם הוא ולא עניני. ואם היוניון והחופש ילכו לטמיון, מה מזה יהלוך לבן אדם יחיד בן ג'ב שנים, לעומת הרעה אשר תגיע לשלשים מיליון ולצאצאיהם אחריהם... לא בידי חכמי הפוליטיקה, לא בידי הנשיא אף לא בידי כל מחפשי המשרות למיניהם, אלא בידכם הוא להכריע את הכף? נדעש ונרגו עומד הוא בטרינגטון על שדות הקרב ומתודה בגלוי לב: „בילדותי קראתי על המלחמות האלו והרהרתי בלבי, ודאי נכבד הוא לאין ערוך הדבר, שעליו נאבקים האנשים, ודאי חשוב הוא מאשר עצמאות בלבד – הבטחה היא לכל עמי תבל ולדורות הבאים! על כן מלאה נפשי חרדה, מי יודע אם תשמר משאת הנפש הזאת גם להבא בכל טהרתה הקדומה.“

ולאחרונה בבואו לפילדלפיה גובר בו זכר האבות ומשתלט בנפשו כליל. בפעם הראשונה במשך מסעו הוא מדבר כאן, בנגוד להחלטתו הקודמת, גם על הדרך, מה לעשות וממה לחדול: „רבות שאלתי את נפשי, מהו הרעיון אשר ליכד את היוניון זמן רב כזה. לא היה זה פרי הפירוד מעל מדינת האם בלבד. בהצהרת העצמאותתסס רגש אשר הבטיח חופש לא רק לארץ הזאת אלא לכל העולם כולו ולעולמי עד, כאשר תקוה נפשית מכאן יצאה הבשורה, כי יום יבוא ופורק עול הסבל מעל צואר באי עולם. כל הנברא בצלם יהנה במדה שוה מזכויות החיים.“

פורמליות בעיני אירופה והמשיך את אשר החל, מאותם הימים נשמרה פקודה אחת, שכדאי להזכירה פה, משום שהרבה יש ללמוד ממנה גם בשבילנו אנו, אחת היא איך היא נסיתנו המדינית. וזוהי הפקודה: „כל בני מוחמד צריכים עתה לעשות את חובתם להרוג את הארמינים. לשרוד את בתיהם ולשרוף אותם. אין לחוס אף על ארמיני אחד. זהו צו השולטן. אשר ימרה את הצו ונחשב כארמיני ויהרג. ולכן יציית כל מושלמי לממשלה ויהרוג בראשונה את הנוצרים אשר עד עתה חיו אתו בירידות“. והפקודה הזאת נעשתה בכל הדיוק, נמצאו אמנם מושלמים אשר לא נשמעו לה ויש גם שהגינו בחרף-נפש על הארמינים, אבל אלה היו מעטים מאד, יחידים-סגולה. עם מרידת התורכים הצעירים נרמה היה, כי מצב הארמינים ישתנה לטובה, ביחוד מפני שהם עזרו למורדים ובעת צרה הגינו עליהם במסירות רבה, ואולם כאשר אך התחזק שלטון התורכים הצעירים מיד נתגלה, כי הם היו גרועים עוד מעבדול-חמיד. ביחוד גדל הטבח בשנות המלחמה. הם החליטו רשמית להשמיר את הארמינים, טלאת בי אמר בגלוי לציר גרמניה, כי תורכיה לא נכנסה למלחמה כי אם כדי לפתור באופן יסודי את שאלת האויב הפנימי (התושבים הנוצרים). בלי לחשוש להתערבות חיצונית. לטתור – סירוש להשמיר, טלאט צו: בטלגרם סודי: „להשמיר את כל הארמינים הגרים בתורכיה, בלי להתחשב עם נשים, ילדים וחולים“. רק הטף עד 5 שנים ישאר בחיים ויתחנך כתורכים. על פי חשבונותיו של גנפן יוצא, כי התורכים

הוא שוב מעורר השתאות על שעמד בו לבו לאסוף את כל הפרטים האלה לתמונה אחת.

1875 עולה עבדול-חמיד על כס השלטון. אמו ארמינית – והוא שונא את הארמינים תכלית שנאה ורוצה בהשמדתם. 1878 בקונגרס הבריטי מקבלים החלטות לטובת הארמינים, אך בחשאי כורתת אנגליה ברית עם תורכיה ומקבלת את קפריסין. 1880 עומד גלדסטון בראש השלטון האנגלי. הוא מנסה להשפיע על תורכיה לטובת הארמינים, אך כשאנגליה כובשת 1882 את מצרים, משתיקים את הידיעות הקשות שבאות מארמיניה. גנפן כותב: „הממשלה האנגלית לא מצאה לנכון לנסות שוב להכריח לקיים את ההבטחות שניתנו לעם קטן וסובל ולגרות יותר מדי את השער העליון על ידי ההזכרה לקיים את ההבטחות“. יושר פלוס חשבון. הרוכס מארגיל קורא בבית-הלורדים למדיניות זו אי-מוסרית, אך גנפן אומר, כי כגוי זה אפשר לתת למדיניות של כל אירופה המערבית.

רע היה, שהארמינים האמינו בהבטחות אלו, הם מתחילים תנועה לאומית. ג. אומר: „האנשים התמימים האלה לא שערו את כל משחק-התרמית של המדיניות הגבוהה אלא האמינו בהבטחות של הממשלות הגדולות“. ואמנם כאשר ריפיותיו של עבדול חמיד קבלו צורה חריפה ביותר נתעורר גלדסטון הישיר (בן סוף) וגאם, 1895, כלפי „הפושע הגדול והרוצח על כס השלטון“. אך עבדול-חמיד תכן את רוח המערב, ורס איפוא אבס של טענות

שעה ששית לפנות בוקר בחודש פברואר. עוד אפלת הלילה שרויה על הכל, אין להכיר בין הרחובות והפנסים כבר כבו, רק שני אנשים יודעים מי הוא הבא עתה אל העיר, אלה הם זורד ווישבורן, אשר יצאו לקחתו מן התחנה, עכשיו הם נוסעים ארבעתם אל המלון. חרישית נושמת העיר הנמה. אלה אשר באו בסוד המתרחש מחכים במתיחות צפיה לידיעות מבלטימור, לדעת אם הצליחה התחבולה. אך אין איש משער, כי האדם המסוכן כבר נמצא כאן בין חומות העיר וכבר עגלתו מכרכרת על פני הרחובות השוממים. כנופית קואליריים מבני הדרום השבה אל ביתה מנשף חשק חושבת בודאי, כי במרכבה אשר לקראתם יושבים סוחרים, שבאו לתור אחרי אפשרויות ההספקה לצבא הלוחם, או אולי מרגלים אלה?

זר לכל אדם, נכרי, מתגנב חרש בחשכת הלילה נכנס לינקולן אל עיר בירתו לרשת את כסא ואשינגטון.

ב.
 ואמר מלוי: "אדוני, מגלגל
 עד ענה - כל הארץ מהיכל.
 והנה - כל קברים, - ונסך העליון
 על הריה תונת-ששמן.
 "קר אויב על ציון, והעיר קצרה -
 התגער מיגון ומורא
 הנביא, ואסף אפר הם בחורבות,
 ופאר עלי ארץ-אבות.
 "כי תצטיח-תדשא כק פננים וסלעים!
 כי שדוֹתֶיהָ ידמו עלפים!
 עגומה ושדופה תצפה, תפלל
 לבואו של משיח-גואל!"

א. בונין
 תרגום תמר דולובסקי

הפסיכולוגיה האינדיבידואלית

מאת מרדכי ברכיהו

א

ג. הפיקלים

בעצלות, בפחד, באגרסיביות וכדומה מוצא לו בעל רגש הנחיתות המופרז ספוק פיקטיבי. הם משמשים לו, לשבע הלבטיק, תחבולות יפות, כדי להגיע על ידן למטרתו המדומה, ומטרתו, מטרת כל בן אדם, היא תמיד להיות למעלה, אדיר חפצו הוא תמיד להצטיין, לתפוס מקום בראש. ובשעה שרגש הרפיון וחוסר האמון בעצמו וזוסמים לפניו את הדרך הישר ומעכבים בעדו לצעוד בטוחות בדרך של ההתקדמות הריאלית, הוא, באין ברירה, נוטה מן דרך המלך לשבילים צדדיים ומשתמש באמצעים בלתי כשרים, המטרידים את אנשי הסביבה, על-ידי כך הוא מעורר אליו שימת לב. עיני כל נשואות אליו, הוא עומד שוב במרכז, אם כי המרכז הזה בתורת הצטיינות אינו אלא פיקטיבי.

בירושלים

א.

זה היה באביב, מסביב לחזמה
 יום שרב אז שחק בקממה.
 בנצנו דשאים ופננים להבים,
 האדימו בך עשבים.

ואמר מלוי לי: "עברי הנני,
 ואולי גינ-מלכים, אדוני;
 הסתכל בפננים שעלו בחורבות -
 ורשה ויחיה מאבות."

השמתאיתי: "פננים?" והיה הפענה:
 "זהו דם של לוחמי עם נענה,
 שנמלו חללים, כל שנה באביב
 הוא עולה בפננים מסביב."

אחר כך מקבל חבר-הלאומים פה אחד הצעת לורד ססיל להבטיח את עתידה של ארמיניה וראשית כל לתת לארמינים בית לאומי שהוא בלתי-תלוי בהחלט בשלטון התורכים. 1922 מאשר חבר-הלאומים מחדש את ההחלטה הזאת. שנה אחר כך מנסה לורד קירזון להגין על דרישת בית לאומי לארמינים ומציין את השאלה הארמינית "כאחת השעדוריות הגדולות ביותר". התורכים מתנגדים. באה הצעה שניה, חודת: סמי מכאן מדינה עצמית, סמי מכאן אפילו שלטון אוטונומי. המדובר הוא על מעין "מרכז רוחני" לארמינים, על יצירת חבל תחת חוקי תורכיה ותחת שלטונה, שהארמינים יתאספו שם ויוכלו לשמור על גוועם, לשונם ותרבותם. כזו היא הגנת אירופה על עם שנתן את דמו בשבילה, אך התורכים מתנגדים גם להצעה של כסות-עיניים זו, וכך חזמת אירופה על החוזה בלי שידובר מאומה על בית לאומי לארמינים - אחרי כל החלטות חבר הלאומים, אחרי כל התכחות והשבועות והקריאות לארמינים להתנדב למלחמה.

1924. מסדונלד עומד בראש השלטון האנגלי. כל דויין, מנהיג המשמרים, ואסקויות, מנהיג הליברלים, מגישים תזכיר מפורט ותכוף לראש הממשלה, שבו הם מוכיחים, כי מחובתה של אנגליה לבוא בסכום גדול לעזרת הארמינים. התזכיר מיוסד על חמשה סעיפים, שכל אחד מהם עלול לעזעזע את הלבבות. התזכיר מיוסד על תכנית מעוברת לעזרה. אך זמן קצר אחרי מסירת התזכיר נוסל מקדונלד ובלדוין עולה על כס השלטון.

הצעירים "הצליחו" להרוג בשנים 16-1915 כמיליון ארמינים - שלישי האומה. כמובן שלא הסתפקו ברציחות הנוראות (ג. מספר פרטי פרטים), כי אם גם שדדו ובזזו את כל רכושם. לא חסו על ארמינים נכבדים, שהם היו למחסה לתורכים הצעירים בימי ההתקוממות. 1916 כותב הציר הגרמני: "הם רוצים להשמיד את השארית הנהלאה של הארמינים... אין עוד מה לשדרו, עכשיו הם חורשים מזימות על היונים, כזו (בצידוף השמוש בפרוות צרפתיות על החופש) היא התחיה התורכית. ג. כותב: "הרציחות המתועבות עולות על כל מה שידוע בהיסטוריה. מעשי עבדול-חמיד הם משחק-ילדים לעומת מעשי התורכים הצעירים. נחמה היא לנו, שבהיסטוריה מוצאים רק לעתים רחוקות מעשי-ביגדיה ונבלה כאלה".

ואירופה?
 היא, כמובן, נלחמה רק לשם שמים. לשם השלטת הדימוקרטיה. לשם הגנה על החלשים, על העמים הקטנים. טבעי הוא הדבר, שהיא קראה לארמינים שימרדו בתורכיה וילחמו בשורותיהן של ממשלות המערב. טבעי הוא הדבר, כי הארמינים נשמעו לקריאה זו ובכל אשר יכלו נהרו אל צבאות עמי-ההסכם. נסן מעריך, כי מאתים אלף ארמינים נפלו במלחמת העמים בתוך צבאות עמי-ההסכם.

והתוצאות?
 1920 מכירה המועצה העליונה במדינה עצמאית של הארמינים. שנה

אותו. היא תשמח ותאיר לו את פניה. אבל היא דוחה אותו. ולחרדתו ראה שקטיושה איננה עוד ולפניו רק מסלובה בלבד והדבר הפליא. גם החריד אותו. והפליא אותו ביחוד מה שמסלובה לא רק שלא התביישה במצבה, כי אם, דומה, שגם מרוצה היתה במצב זה. כמעט שהתגאתה בו. ובעצם, האם אפשר ויכול היה להיות אחרת? כל אדם, כדי שיפעל, צריך לראות פעלו כחשוב ויפה. ולפיכך, יהיה מצבו של אדם אשר יהיה תמיד הוא בורא לו השקפה על חיי האדם בכלל, אשר לאורה תראה לו פעולתו יפה וחשובה.

והשקפה כזו על חייה ועל מקומה בעולם נוצרה גם אצל מסלובה. היא היתה זונה, הנדונה לעבודת פרך. ואף על פי כן בראה לה השקפת עולם, אשר בכחה יכלה להצדיק את עצמה ואפילו להתגאות בו בפני אנשים.

השקפת עולם זו אמרה, שהאור הגדול ביותר של כל הגברים בלי יוצא מן הכלל – של זקנים וצעירים, של גימנויסטים ושל גנרלים, של משכילים ומחוסרי השכלה, כלול ביחסי מין עם נשים בנות חן. ולפיכך הרי כל הגברים, הטרוידים למראית עין בעינינו אחרים, שואפים בעצם רק לדבר זה בלבד. והיא, אשת חן אף היא, יש בידה למלא או למנוע מהם את חפצם זה. משמע, שהיא – אדם נחוץ וחשוב הנה.

כך השיגה מסלובה את ענין החיים, ולפי המושגים האלה לא היתה בעצמה אדם פחות ביותר בחיים. כי אם דוקא אדם חשוב עד מאד. ומסלובה הוקירה תפיסת חיים זו מכל יקר, ואי אפשר היה לה לבלתי הוקיר אותה, כי לו היתה משנה את השקפתה על החיים, היתה מאבדת אותו הערך, שהשקפה זו נתנה לה בחברת בני-האדם. ולמען לא תאבד את ערכה בחיים פרשה בחוש האינסטינקט שלה אל אותו חוג אנשים, אשר ראו את החיים בראיה שלה. ואולם עתה הרגישה כי נכליודוב אומר להוציא אותה לעולם אחר, על כן התנגדה לו, בראותה מראש, שבעולם ההוא, שאליו הוא מושך אותה, תאבד בהכרח את מקומה בחיים, שנתן לה בסחון וכבוד עצמי. משום כך היתה דוחה מעליה גם את זכרונות ימי עלומיה הראשונים וזכרונות יחסיה הראשונים אל נכליודוב. וזכרונות אלה לא התאימו להשקפת עולמה כיום, ועל כן נמחו כליל מזכרה, או, יותר נכון, נשתמרו

לא משום שמן המגדש הריק נשקפת לו לילד סכנה מתירא הוא לעבור אותו באמצע היום, אלא מכיון שהוא רואה את עמידתו בחברה דלה, מוצא הוא בפחד אמצעי מנוסה לרכוש את לב בני משפחתו. למען ירבו לטפל בו ולא יסחו דעתם ממנו אף לשעה קלה. וכשחפצו עולה בידו, שוב אין הוא מרגיש עצמו ערירי, אלא, אדרבא, ברי בידו, שהוא תופס מקום בחברה, שמתחשבים אתו, שאין הוא בודד בעולמו.

כמובן, שלא מחוץ דעה מיושבת מוציא הוא לעו על מגדש בטוח ומצירו בדמיונו כמקום סכנה. אלא שלא מדעת הוא בורא לו את עולמו החדש, המדומה. וכל זה על שום מה? על שום – שבפיקציה נחא לו. כיון שלא עלה בידי השועל להניע אל הענבים החמודים, נוח לו שהיו כוסר ובלתי ראויים לאכילה.

ככה אנו רואים שבני-אדם טורחים לטהר את השרץ בק"ן טעמים, ממצאים באורים שאין להם אחיזה במציאות, סברות – שאין בהם ממש, והכל – כדי לנמק את מעשיהם ולתרוץ את המצב שהם נתונים בו, בלי להתאמץ להחליץ ממנו בדרך ישרה ובאמצעים כשרים. כי בלעדי הפיקציה תשבת מנוחתם, רגש הנחיות ועמידתם הדלה יציקו להם עד מות.

פיקציות אלו – אומר והינגר, בעל הפילוסופיה של "כאלוי", ערכן בזה שאם הן כשלעצמן הן מופרכות בעיקרן, אף על פי כן יש להן ערך מכריע בשביל הפעולה. היא, הפיקציה, ממציאה לאדם את הסעד הדרוש, את הבטחון, היציבה ומכוונת את מעשיו. אמנם אותה פיקציה מרחיקה אותו מן עולם המציאות, מטשטשת את ראיתו הבהירה, שוללת ממנו את תפיסת-החיים הבריאה ומכניסה לתוך חיו משהו הזר לחברה ומתנגד לה. אבל בלעדיה לא היה טעם לחיו, לא היה עלול לשום פעולה.

נכליודוב¹ מבקר את קטיושה בבית הכלא. הוא מושיט לה את ידו לעזרה, משמיע באזניה דברי חרטה, ומכיע לה את רצונו לשרת אותה. הוא מופיע לפניה ברגש המשולל כל ענין פרטי, אין הוא שואל לנפשו ממנה כל דבר, הוא דורש אך את טובתה. רוצה הוא רק, שתחדל להיות את אשר היא כעת – שתתעורר לחיים חדשים ותוצא משפלות לגאולה. הוא מקוה שאך תראה

¹ -התחיה, ל. נ. טולסטוי.

הוא האחרון בשורת הבודדים המפוראים, המפורסמים, שהפליאה בהם האומה הנורביגית הקטנה בדור הקודם. אף היא אומה של חנונים-דיגים פלחים – וגם של חוקרים נועזים, של פייטני-עולם, של מחפשי-גשבות. הוא היה אח ורע לאיכסן ובידנסון, לכל דם ופשוט בעמו. אף מצא רעיה כלבבו. יחד אתו טפסה על הררי-קרח. אף הצטיינה כמזמרת בקונצרטים אשר סדרה. פעם אמרה לאיכסן: "אי לך, פייטן, שאתה עובר ברחוב שקוע במחשבותיך ואינך דורש בשלומי". אמר הוא: אם יקרה עוד כדבר הזה, אמרי לי: "התדרוש בשלומי, שד משחת?" והיא עשתה כדבריו...

חלף הדור ההוא. העתונים שספרו על הליות ננסן לא הזכירו שם Eva. המתה לפניו? העודה בחיים? אחת היא. מת ננסן, מת הדור ההוא. אשרי מי שעמל בתורה ובעבודה.

בשנת 1889 ערכה "האגודה השוודית לאנתרופולוגיה וגיאוגרפיה" חגיגה לכבודו. המלך מסר לו את מדליית-הכבוד. פרופיסור ריטציוס אמר: "העמים הקטנים אינם יכולים להצטיין ולהגין על עצמם על ידי כבושי-מלחמה כי אם על ידי נצחונות בשדה התרבות, האמנות והמדע הפתוח לכל. פה מקומם בשורה ראשונה. פה עליהם לרכוש הוקרה מצד העמים הגדולים". בית-הכרם. ר"ח סיון.

ר' ב

לכאורה הרי זה מצוין. יבוא בעל התזכיר ויעמוד על תזכירו. אך לא. בלדוין המושל שכח את בלדוין בעל-התזכיר. הוא פתאום חרש. הוא מודיע שאין הוא יכול לעשות מאומה.

ננסן אומר: "אין פלא. הרי פה היה רק ענין עם עם קטן, שותת דם, אמנם רב-הכשרון אבל בלי שדות-נפט וכלי מכרות-זהב!" וכך מסיים פריטיון ננסן, זה שחדר פעם לאזור הציר הצפוני, זה שחדר לעת זקנה לאזור האומה הארמינית, – כך הוא מסיים את ספרו: "אי לך, אומה ארמינית, שנסתבכת בתוך המדיניות האירופית! מוטב היה לך, אילו לא נזכר שמך מעולם בפיו של דיפלומט אירופי. אך את, אומה רוויה, רצוצה ושודודה, לא נסתלקת מעולם מתקותך. בעבודה מתמדת ורכת-המאמצים את מחכה, זה זמן רב – ועדיין את עומדת ומחכה, עד היום הזה".

כזה היה ננסן השני.

ננסן מת. בן ס"ט. עם הטבע שר ועם האדם. עשה גדולות ונצורות, היה קשור בהשכלתו, בשאיפתיו לדורות שקדמוהו, ראה בדמדומי דורות חדשים, חידות חדשות – ויחד מן הבמה. רבות פעל ורכוח ראה וסופו שמת לא שבע-ימים ולא שבע-יצון. חידת האדם, חידת האומה בקמומה עומדת ומחכה לפתרונה. עד היום הזה ועד היום הבא.

השלישית. בחלל הפה אין שום פגם. הלקוי הוא איפוא לא בכלי הדבור. זהו דבר שבלבי. מתברר שהאב עסוק עד מאד ומרוב טרדותיו אין הוא יכול להקדיש לילד תשומת לב. האם, ביחוד בשנה האחרונה, מבלה את זמנה מחוץ לבית עד שעה מאוחרת בלילה. בבקר, כשהילד צריך ללכת „לגן“ אין האם, המאחרת קום, מלבישה אותו, אלא העוזרת. וזהו הדבר שמציק לו ביחוד: רצונו הוא שאמא תלבישהו. הילד, הצמא לאהבה, יצר לו תמונת עולם מוזיפת: אבא ואמא אינם אוהבים עוד אותו (במקצת הצדק אתו. האם אינה ממלאה את חובתה אל ילדה כפי יכולתה). בהיותו קטן הם הרבו לטפל בו, ועדיין זוכר הוא את הימים הטובים ההם. הגמגום הוא איפוא מחאה עזה נגד סדר העולם שנשתנה, והוא בעיקר אמצעי מצוין להפיק מהורים קצת חבה, לטיפה ותשומת לב. הוא משמש בידו כלי זיין להשתלט עליהם ולהכריחם שבעל כרחם יענו אמן ויטפלו בו מתוך חרדה לגורלו. אחרי שיחות אחדות בתחנה הפחית הילד מדרישותיו והציע להסתפק, אם אמא תלביש אותו במשך 5 ימים, ואמנם הגמגום בעקב הטפול פחת ולא היה מופיע אלא לפרקים. גם האם החלה לשים אליו לב יותר, למלא את חובתה כלפי ילדה מבלי לפנקו. והנה דוקא בזמן האחרון, שנדמה היה שהטפול נעשה מיותר, כי הילד מבריא לגמרי, החל שוב לגמגם קשה. היתה זו התנגדות לא בהתחלת הטפול אלא בסופו. הרגש הרגיש הילד, שהנה הולך ונשלל כלי זיין אשר נתן לו במשך שתי שנים שליטה ידועה בבית. בעזרת הגמגום עמד במרכז תשומת לב ההורים (ממש כמו בהיותו קטן היו מובילים אותו לטייל כשאבא מצד אחד, אמא מצד שני והוא, המאושר, באמצע. אלה היו ימים טובים!), בעזרתו הפיק מהם לטיפות ואותות חבה אחרים. הוא הרגיש שמכר את הבכורה, את כלי זיינו בוול (הלבשה במשך 5 ימים) והתחרט. נחוצים היו שוב שבועות ארוכים של טפול עד שנוכח כל צרכו, כי מקח טעות בידו: שאבא ואמא הם טובים ואוהבים אותו, אלא שהעבודה בשביל הבית שוללת מהם את האפשרות להיות תמיד על ידו. שהוא כבר „גדולי“ ויכול לעשות בעצמו דברים רבים בלי עזרתם. הוא הבין והשלים עם סדר העולם ורכש לו עצמאות. הוא נוכח שאין לו צורך בפיקציה של שליטה על ההורים: גם בדרך של ההתקרמות הריאלית יכול הוא להצטיין. הגמגום פסק לחלוטין.

אי בזה בחביון הנפש, בתומתם, ורק שסגרה עליהם, סתמה את חביונם, כדרך הדבורים הסותמות את קני התולעים אוכלי הדונג, העלולים לקפח את כל מלאכת הדבורים.

בפיקציה, בהשקפת העולם המשובשת מוצא לו האדם מפלט מרגש הנחיתות המציק, שם, בעולם דמיונו, הוא חשוב, שליט, גדול וחזק. בעולם מוויף כזה חיים כל אלה, שירדו מן הדרך הישר והמתנועעים בעבר השני של חיי תועלת לצבור כולו. מעוני הרגש של רפיון ודלות מתכנסים הם בפיקציה כמו הצב בשריינו וממנה הם משקיפים על מעשי בני אדם ועל העולם המופיע לפני עיניהם כמו בראי עקום. היא משמשת להם מצודה וסוללה להסתתר מאחוריה מפני האויב הפנימי המסריד בלי הרף, ולהסתיר אותו מעיני ההגיון הבריאי, שבידו לקרוע את רשת המזימות אשר ארג מסביבו רגש הנחיתות. וזהו הטעם של ההתנגדות (ה-Widerstand, בלשון הפסיכואנליטיקים) שמגלים „העצבנים“ בשעת הטפול בהם. לכאורה משכימים הם לפתחו של הרופא הפסיכולוג, ואין ספק שהם משועים לעזרה, לתרופה אשר תציל אותם מעונייהם. ואולם בעת ובעונה אחת מתיראים הם להגשל מעל אדמתם שנאחו בה, לאבד את הקרקע „המוצק“ מתחת רגליהם, מתנגדים לתפוס את היד המושטה להם ומתיראים לצאת לאוירייה מתוך חפירות ההגנה שחפר להם רגש הנחיתות.

לפיכך בבואנו לתקן את ה„אופי העצבני“, את העצלון, הפחדן, ה„פושע“, העקשן, המגמגם, המתיחס במרי להוריו ומוריו וכו', – עלינו לעודדו, לפייסו, להשפיע עליו שישלים עם עולם המציאות שהתרחק ממנו. עלינו להוכיח לו, כי מקח טעות בידו, כי תמונת העולם שנוצרה במוחו היא מדומה, מוזיפת: איננו ערירי, איננו בודד בעולמו, אין איש רודף אותו, אין האחרים חוזקים כל כך ממנו ואין הוא חלש כל כך ואין הם נקיי כפים ממנו. וכשיבין, כי אין עולמנו כולו טוב, שאין אור בלי צללים ושיש ליצור יחס חיובי לכל האנשים למרות כל המגרעות, תחזור אליו גם השליטה בעצמו שנסתלקה ממנו ברגע של דכדוך נפש.

ונפלא הדבר, כי לא רק מגודלים אלא אפילו לידים קטנים עלולים להבין יפה את מצבם ואת הפיקציה שיצרו בעצמם בשעות קשות, אם המחנך יודע לדבר אליהם גלויות ובשפה גנה. דוגמא מן התחנה. ילד בגיל ה„גן“ מגמגם זו השנה

פְּרָקִים, קְטָעִים וּמְשָׁלוֹת

מאת יעקב רבינוביץ

ב. מעשי-אבות

אל בית דוד. בית זה דוקא לא מן המהודרים היה, ולא „אבן שלמה“ נבנה, כי אם חלקים חלקים, ועשה רושם של בגד מטולא. לצד הרחוב התנוססו שני חדרים נבונים בעלי חלונות רחבים, שלש מסגרות לחלון וחוננית ארוכה אחת למסגרת. חלק בית חדש זה הוקם על יסוד נבון, והוא בנוי אבן רכה מאבני המקום ונגו רעפרי-מרסיליה גדולים ואדומים. היות הבית השמאלית עשויה כעין קנים-קנים בין התקרה ולגג, מקום אדבו היונים לשים משכנן, למרות שובכן הגדול והנבון אשר בחצר. מאחור נשאר עור, וזר לימים קשים, חלק הבית הקדום שנהרסה מחציתו, והוא גם כן בעל שני חצאים, חציו צריך עין, כולו חדר אחד מכוסה רעפים רעועים, המלא עתה חפצים ונורמות שיש בהם צורך למשק, או שסתם קשה לזרוק איתם החוצה, וגם מסת-בר לא מתוקנה כראוי מוכנה בו, „לעת מצוא“, וחציו מטבח ופרוזדור של לבני-התקרה שחורות, „מאדמת חצרנו, אלה שאני ואשתי המנוחה נבלנו בירינו, ובפנת הבית, כזכר לחורבן, חבוי בין עץ תות ושיחים

על עליתו לארץ ישראל היה דוד גרינברג אוהב לספר פעם ארוכות ופעם קצרות; על ספורו זה חזר עשרות אם לא מאות פעמים, עד שהספיק להמאם על בני מושבתו. ורק מן היום שהתחילו „אלה“ לבוא, אותם „בחורי-התמדי“ המתנאים „במעדר שאינם יודעים להחזיק ובמתרשה שאינה רוצה לחרוש אצלם“ – ומשנתרכו התיירים, אלה שעם היותם כל כך מצחיקים – הרי עשירים הם, ויש שמשינים אצלם גם „משכנתאי“, – ובעיקר הרי אינם שרלטנים ויחפים כ„אלה“ – מאז שבו ספוריו של דוד להתחבב על הלבבות. ישמעו נא וידעו כי גם אנו לא חבקנו ירינו, וגם אנו לא הסתתרנו במרתף או בערמת-קש בשעת התנפלות, וכי האחרון שבנו יכול עוד להתחרות הן בעבודה והן בנבורה עם האידיאליסטים וה„גידות“ (נבורים) שלהם, האוהבים לספר בעתוניהם על כל שטות – מעשיות של אלה לילה ולילה. היו או אכרים אחרים שכנים או אפילו מקצה המושבה מתאספים

מחוריה, וצללים קלושים, עזובים היו מטפסים בפתח, משקיפים מעל התקרה אל הרצפה, ומחוץ היה נשמע משק צפור מתרוצץ בעץ, או של חתול מטפס על הקיר.

דוד היה או מדבר חרישית, וקולו נעשה עמוק, וצלילי נוער היו נשמעים בו. בשעות אלו היתה קמה דממה מלאה. האכרים היו דוקא מפהקים קצת, בנימין השכן היה מעלה עשן מפירוסה, והיים "בורסקי", זה שזקנו היה בורסקי בעירתו והשאיר את כנפיו לנכדו, אף כי שם משפחתו היה דוקא וילבר, היה מוריד ראשו, עוצם עיניו ואיש לא ידע העושה הוא חשבונותיו באותה שעה אם מתנמנם הוא במקצת, אחרי יום טלול לעיר – ואך, אלה, אם היה מזדמן מי מהם, היו יושבים או שותקים, רוטמים ועיניהם פקוחות, ועל פניהם מרצדים אורות, את נהיה להם האיש לסבל ואב בחבלי ישוב ועבודה, ועקיצותיו לא פגעו. וכמו מלאכים טובים היו מתהלכים בויות בשעה שרוד היה מספר על טלוליו והתנבכו אל הארץ.

כמה מכתבים כתב אן. כתב לעסקן בן-סביבתם, וזה לא ענהו, כנהוג. כתב לוקן בן עירו, וזה ענהו קצרות: – על הקולונות אל תחשוב, כלם שם מחללי שבת ומגוללים ודוחקים את הקץ. – ורק אחד, איזה קבצן מסכן, קרוב לנעמי אשתו הראשונה, כתב לו דברים שנענו בלבבו. אלא שגם הוא נמר: – לא עתה השעה. להט החרב המתהפכת שומרת על גן הערן, ובכל זאת – אם יש מאה רובל בכיס להוצאות אפשר לנסות. – והוא נסה. ביום אחד קם – הוי, כמה מררו אבותיו וחותנו וחותנתו את חייו! "לאן אתה מוביל את בתי ואת ה"אפרוח"? יללה חותנתו אשה טובת-לב, אלא שבראותה כי אין עצה והדבר החלט, וכי נעמי שלה, היונה השקטה, שומעת בקול בעלה ונכונה לעשות רצונו בכל, – אפתה להם מכל טוב ותפרה לה"אפרוח". מכל אשר השיגה. מה נשאר להם מכל חפציהם? טוב שאת כספם לא לקחו אדם. את הכסף הפקיד בבנק באודיסה, לולא זאת היו הישמעאלים לוקחים אותו. מאתים וחמשים רובל השאיר באודיסה, וחמשים השאר לא היו מספיקים, אלא שחותנתו העניקה בנייבה ואביו נעתר ונתן איזו עשרות. היתה לו אז שנה טובה. "מזלך, כנראה", אמר. יהודי טוב היה בעצם, אף שאחרי כן לא כתב לו כמעט כל הומן, וכמו נעקר מלבו.

הדרך עברה דוקא בשלום. סוף קיץ היה, והים השחור התנעש קצת, והים התיכון נח כנרדם, וחלקתו – כמשי רך. הילד היה ישן תיבה כשרק נשבה הרוח הנעימה. אלא שביפו התחיל הניהוב, נגשנו אל החוף – מה אספר? בכיות ויללות, – האניה צריכה ללכת לפורט-סעיד. ובכל זאת הורירו אנשים אחדים. ואני – אני התרוצצתי כמשוגע, והגזירה נגזרה: – לפורט סעיד! – ורק בערב, בשעה שהאניה כמעט זוהר עלה פתאום סרסור יהודי עם ערבים שנים והתחיל "חולב" את כיסיו. – "תנו כמה שיש לכם, המרבה ירבה והממעיט ימעיט: – תרדו כולכם." נתנו, כמובן, עד פרוטה אחרונה. ישבנו בסירה, ירדנו, ופתאום: כולם כבר עברו, ואני תורתי לקחת איזו חבילה, ורואה אני יהודי ואשה זקנה עומדים. – מה הנכם עומדים? – אמרתי. – "אין נותנים לעבור." – אני רץ לחפש את הסרסור – ופתאום – עמוד! – השוטר חוסם לפני את הדרך. אני צועק, מתפרץ, קורא לסרסור – עד שזכיתי לספוג מהלומות אחרות, ויד אחזה בי והשליכתני אל הסירה. לא העילו שעות ומענות – שלשטנו, אני היהודי והזקנה – הובלנו לפורט סעיד. הספקתי עוד לשלוח מכתבי לנעמי שלי ונחמתיה – תראי, אני אבוא, אם ירצה השם, באניה הראשונה, חוקי ואמצוי! האלהים שהביא אותך ואת האפרוח שלנו לארץ ישראל ישיב גם אותי מגלותי. – והזקנה התייפחה. הזקן שלה, המסכן, אותו דוקא הורירו, ועתה הוא גלמוד, מי יבשל לו צלחת מרק? והיהודי מנתם אותה. נתנומי שוא: פרוטה אין לא בכיסי ולא בכיס הזקנה. הם יקחו ממנו את כספו, הצלתי ארבעים רובל ונתתי לו, ועתה יקחום. – התייפחה היא שוב, והיהודי עומד ומנתם. בפורט סעיד הראה היהודי נבורות. הוא אסף לנו להוצאות הדרך – הוא בעצמו נסע לאלכסנדריה, אלא שהיה

נבוהים, מסתתף חרדאבנים בעל גנן שפות, מחובר בויות לווית המטבח – שרירי ה"חושיה הערבית", זו שהתגוללה בה בימי הטובה. ועינו של דוד מתחילות מבריקות ופניו מבהקים, ושעותיו המעטות כאילו רוצות להודקף לבלודית וחוטמו מתאדם ימתבלט ואזניו מתרחקות ומתרוממות, ונפשו כמו מכסה את כל שטח השולחן. בהזכירו את "מי הטובה", מה לא היה לנו או? החמור, העז והתרנגולות היו עמנו בבית, פשוט: פלמים היינו ככל הפלחים, דבורים גדלנו בכד, נינים היו לנו בפחים – מי חלם או על שובך? ואוכל – מי ידע או עמנו של לחם? חלה אחת היה מביא לנו. הספרדי עם בשר לשבת, וגם זה אם לא נמלאה השלולית מים, ואם אפשר היה לעבור בבוקר, וכל השבוע – או לחם של דורא, כאביבסן, או פתות, פתות כמו שאכלו אבותינו בצאתם ממצרים, וכמו שאוכלים אחינו בני ישמעאל עד היום הזה. וכשרוד מגיע לפרשה זו פניו מתעצבים ונוגהים כאחד. "הזקנה שלי, עליה השלום, לא רצתה בתחילה – מה שייך? היא היתה ליטאית, ולחם שחור היה אצלם גם מאכל של שבתות, חלה – רק ל"המוציא". והנה גם הלחם הלבן, זה שלא ידעו או לאפות כדאוי, לבן – אוי ואבוי ללבן זה! עתה לא אחליף את הלבן הכפרי שלנו בגלוסקא העירונית הבייטובה – ואך או גם זה היה כדי לצבות בטן, אני אומר לה: את לא בבית אמך ואני לא בבית אבא – פה לחם כזה ופתות, ומוכרחים לברך את ה' עליהם. ואם לא – מה יועיל לך? לחם אתר לא יהיה. והיא ביכה והלחם עומד לה בבית בליעתה. אני אומר: וזכרה את כי יש פסח בעולם, ירמה לך כי כל השנה פסח היא. והיא אומרת: וכי אלה מצות הן? הרי המצה הערוכה דקות והמחורצה חריצים והאפויה היטב היתה נמסה בפניו, ואלו בצק הן, בצק לא אפוי, בטננו תצבה וכלי יומנו נמות. והיתה מרטיבה את הפתה בדרמעות ואוכלת. לא היה לה צורך לטבלה במלח. במקום זה היו לנו נחשים ועקרבים עוקצים; הוי, מה עקצו! נחשים, ברוך השם, מהם נשמרנו, אף כי לא אחת מצאתים במטחי. ואך עקרבים, – ברצותם הם מתנככים עוד עד היום ל"חושיה", אף כי החרר מבפנים אירופי הוא. מילא, מה יש לספר, חוץ מענבניה ונת לחם לא ראינו דבר שבועות שלמים. ואם הצטרף בצל לזית – מה טוב! ודג מלוח – מאכל מלכים היה לנו. ואני אומר לכם: אז היו ימי טובה – ודוד גרינברג היה קם מעל הכסא בעל-משענות העץ, הכסא הישן החוקי, – שלא יחליפהו בשום כסא וינאי, אף כי יש לו, ברוך השם, גם מאלה, – עומד ואוחז בשתי ידיו בקרש השולחן – "הוי, אין הוא מתנועע?" – אומר הוא ופניו נהיים תמהים ועיניו פקוחות לרוחה ונבותיו מתרוממות וכמו מודקפות, – וזכרה את, דבורה, כשהפכנו או את הכוסות, וכשהמיהם הקטן, הנקוב התהפך כמעט עלינו? – ודוד מתנועע ומדבר בקול של מטיף: – "שולחן? – לא; קדש על נבי חבית או תיבת עץ – זה היה שולחננו. מה יודעים אתם מכל זה?" – אמר בפנותו אל שני בחורים פועלים, אחד משניה למחצה מבני המקום, ששמע את ספוריו עד לזכור כל פרט ופרט, והשני – אורח. ששתה בצמא את דבריו. – וסוף סוף היה מתרחק לוות, וישב על ספה רכה וויתית שתכנית ר' לה, פונה לכאן ולכאן ואומר: – "דבורה, הביאי את הנרגילה!" – ואז התחילה עבודת-הקודש.

ובפעם אחרת היה דוד מדתיק לשוב, אל עירתו. הוא היה אז אברך סמוך על שולחן חותנו. הנדוניה – ארבע מאות רובל נתנו לו, הבטיחו חמש ונתנו ארבע – כנהוג. ובמאה – נכשל בעסק – וברוך השם – יכול היה לצאת נקי – אלא – וכותה של ארץ ישראל הצילה, את ארץ ישראל נשא כבר אז בלבנו. כשהיה לוקח את "המליץ" או את "הצפירה" ביד – היה תיבה מחפש את פרשת ארץ ישראל. מה לו ולפוליטיקה? ילחמו להם האיטלקים בכוש, ינצחו או יוכו – אפילו החולירע שברוסיה לא ענינו היא. רק פצע אחד היה בלב: ארץ ישראל סגורה ומסוגרת. גם עובדה זו לא השקטה. החיים נראו כה טפלים, וכדבר דוד על הימים ההם, היה מתכוץ בוות, הנרגילה היתה כבה, דבורה היתה מתנממת על הספה בפנה השנייה, והמורה של השולחן היתה כאילו

שאלת הכתיב העברי ופתרונה

מאת ד"ר ש. אינשטדט

שני ימים רצופים ישב ועד הלשון העברית על מדוכה זו; בירי מומחים, סופרי האותיות ונגלוליהן, נחשפו כל שפונות הלשון וכיד אמונה צוינו שבילי התפתחותה ההיסטורית. במשך שעות שלמות התעמקו המתוכחים, המצדדים בזכות הכתיב המלא או החסר, בנבכי המחקר העיוני, בדקו את נגזי השפה מימי כתיבת השלח ועד כתיב הניזות שבמצרים. אולם מתוך עבדיהמחקר צפה ועלתה משעה לשעה בכל פשטותה ורצינותה שאלת החיים השמושיים, השאלה הנשאלת בכל יום על ידי המונינו בארץ: כיצד להקל את הקריאה ואת הכתיבה העברית? כיצד ללמד את בנינו כתיב פשוט ומדויק כאחד? באיזה אופן להציל את העברי המדבר בשפתו התיבה-מבלי שיהיה בעל-דקדוק ויודע ספר-מנדנד-בסווי ומעוות צורות לשון?

וכאן עמדו חוקרי הלשון בשתי רגליהם על קרקע המציאות, הם מצו את כל עומק מהותה החברתית של השאלה; שהרי כל ההיסטוריה של הלשון העברית בהתפתחותה אינה באמת אלא בכואה להתפתחותה החברתית של היהדות בכלל.

מלחמת-הקיום של האומה מצאה מרור לדור את בסויה במלחמת-הקיום העולמית והחשאית של הלשון, עם ולשון הם דבקים ואינם סובלים פרוו. שכחת הלשון היא יציאת-נישמה לעם, התרת הקשרים כלפי פנים וסתירת התחומים כלפי חוץ, פתיחת מסילות רחבות לטמיעה. הלשון העברית היתה בפי העם חיים ארוכים יותר מן המשוער, ובהכרתו לא מתה אפילו לשעה אחת. לעולם נשאר לה אורות ומקורות נגזים שמהם התפרנסה. היא בקשה ומצאה לה מקלט וחיון פעם בכה ופעם בכה מכלי אשר תנתק כליל את קשריה עם המציאות ההמונית.

היא נכנסת תחילה לתוך קלחת שפות ודיאלקטים שמיים ולעזיים אחרים הלוחצים לחץ כמותי וכלכלי על אוצרה המלולי. היא נתקלת בהשפעות מערביות מכריעות ומטמעות הנוזרות עליה כליה והיא ננערת בכח חוש-קיום תרבותי עמוק הצפון בה, מנתרת על הניתן לזיתור ושומרת שמירה מעולה על תכני-הקנינים שהם עיקר לה. יש שהיא מכניסה לתוך אוצרה מלים לעזיות, משנה את כתיבן ואת בנין צורתן הרקרוקית, עושה אותן כלי שרת לתפיסת-המחשבה היהודית וכופה עליהן את מרותם של חוקי הלשון העברית. ויש שהיא קולטת את הכתיב הקיים בשפות המקיפות אותה, ומכניסה במקום הצורך בשפע את אמות הקריאה. היא מנתרת על הכתיב, אבל אינה מנתרת על הכתיב ועל שמוש הלשון. היא מסתגלת לצורות חיצוניות, אבל היא שומרת ביתר עוז על המקורות והשרשים.

היא קובעת מסורת בכתיב התניך, כדי לשמור בסדרתה את הספרות הקלסית, והיא מתירה את רצועת-הכתיב כלשון החרשה, השוספת, לשון השקלא וטריא, לשון המכתבים, השאלות והתשובות ולפרקים גם לשון הדבור.

שניות זו בכתיב היא תכסים דביתבונה במלחמת-הנגת הלשון, והיא אינה פוסקת להתקיים בתולדות התפתחות הלשון אף לשעה אחת. ולחנם נפו להוכיח, כי יש ללשון נטיה היסטורית כלפי הכתיב החסר או כלפי הכתיב המלא, כי באחד יש משום התקדמות ובשני משום נטינה לאחור, כי שתי הנטיות, בתור שני אמצעי-מלחמה והגנה, קיימות בכל הזמנים והתקופות. בכל מקום שהלשון חותרת אל מקורותיה ההיסטוריים, מתעמקת ביצירות-המופת של ימי קרומתה היא קולטת בעל כרתה את צורות הלשון והכתיב של אותה תקופה. וכשהיא יוצאה למלוך בחוץ בתוך מקהלת השפות בנות זמנה, היא מקבלת בעל כרתה במדה הכרתית את השפעתן, מסתגלת למבטאן ולכתיבן. החוש הצבורי של העם המוצא את בסויו כלשון הוא המפקד הגעלם למבטא ולכתיב,

לו חשק לדרת לאיו ימים לארץ ישראל ולא נתנו לו-אין כלום, ירד בפעם אחרת אמר, -יהודי שתקן היה-דוקא כל הדרך ויבש, אבל-וריו. בקצרה הוא העניק לנו לפני נסעו איו מנידיות שהשיג אצל איזה עשיר במקום, ואני והוקנה ועור שלשה-ארבעה יהודים שהתנגלו פה זה חרשים ישבנו אחרי שבועים בספינה ונסענו לבירות. בנס הורדנו שם, ורק אחד מסכן הושב, וכמעט הטיל עצמו אל הים, אלא שאחרי חצי שנה הגיע גם הוא אל הארץ. הוא נסה חמש פעמים להכנס ובחמשת הצלית. בקיצור, עברנו את כל חוף הלבנון, ומצדון רכבנו, אני והוקנה המסכנה. איך שולטלה זו על הפרדות מצדון עד טבריה, ואיך הגיעה חיה לירושלים-איני מבין עד היום. ואני-לולא המסכנה שלי שם ביפו ולולא נענתי לאפרת הייתי רוקא מרוצה מאד. אעכרה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן הרה הטוב הזה והלבנון, - שרתי לעצמי בנגון הירוע. ואני זכיתי לראות את אשר לא ראה משה רבנו, את הלבנון, ארץ כבוש דוד. אי, אי! ואת החרמון ראיתי מרחוק ואת צפת, ואת טבריה, וביסוד המעלה! לנו - מושבה יהודית ראשונה בדרכנו, וב-ראש-שנה. מאז ועד עתה נקבעו כלבי עמוק, אף כי לא ראיתין יותר. את העץ הראשון שנטעו יהודים אמצתי אל לבבי, נשקתיו ובכיתי כילד. ואכר זקן עמד וצחק ומחה דמעתי. אלה היו ימים. ואחר כך ים כנרת, ותבור ועמק יזרעאל והר הכרמל. ואת זכרון יעקב היפה, שם שעמתי גם מן היין הטוב, ואת חררה, עם קברותיה. וסוף סוף זכיתי להגיע ליפו. הוקנה המסכנה! עליה עוד היה להתנגל ירושלימה. היא לא תצטרך לכבול מנגלול-מקלות. אלא, בסוד אניד לכם, למען אשר לא תשמע הפלונית שלי. הלכתי פעם ופעמים למושב זקנים לראותה. פעם ראשונה מצאתי גם אותה. ובפעם השניה רק אותה. חושבני, היא חיה עוד עד היום. וכשאהיה בירושלים אלך שוב לבקרה. גם בשלה לי או מרק בידה הוקנה בדרך.

כשהיו ספורים אלה מספורים כלילות קיץ היה השחר נוהג לעלות כאילו במתכוון בשעה שהמספר היה מניע לסוף המעשה. לרוב היה המעשה נמר בחוץ, על ערמת-תבואות בנורן הקטנה, או על מצע שמיכה בקרבת הבית במגרש ריק. הלילה היה נעור. נבת כלב, קראו תרנגולים, וזו צפרים וענפי אילנות היו מתנודדים ורוחשים. האכרים התפזרו זה ככה, התיר הלך לישון אל המלון, ורק אחד מאלהי היה נשאר עם רוד נרינבדנ עד נמר ספורו. רבורה היתה מקיזה משנתה וקוראה לבעלה: תתקרה, כל כך הרבה טל, ומחר יש עבודה. והוא היה רזמו לו לבחור, והם היו מתכסים בסדין או בנלימה או בשמיכה דקה ומעמידים פנים כישנים. רבורה היתה שמה רגליה בסנדלים, מתעטפת במשפחת או בשמיכה ונשת: - דוד, קומה, לך לישון! - ודוד נוחד כהרונ, סוף סוף היתה מתחילה לעורר את הבחור: - הכנס. תישן שם על מטת הבר. הכינתי לך כר ושמיכה. מסכנים! למה האמהות שלהם תונות להם לנסוע להתנגל פה על האדמה? והבחור היה יורד לרנע מן הערימה או קם מעל האדמה וכשרבורה נכנסת הביתה הוא חוזר ומשתרע ליד דוד. שצחק צחוק טוב ושב לספר. רק עם עלות השחר היה דוד נכנס הביתה והבחור היה ממשיך לקים מצות גורן. ללון כלילה כזה בבית, אם אין קדחת - מי משוגע ויעשה זאת? והשחר היה נעלם, השמש קמה עם זבוביה העוקצים והמטרידים, ואז היה הבחור מתכסה בשמיכה על פניו, - בשמיכה שהשאיר לו דוד - ומויע. הוא היה מאחר לישון. עבודה לא היתה גם אצל דוד בשבילן; וכשהיה בא אחד עם הערבים שלו לדישה או לזריה - היה מראה להם וצונק: - הנה עובד! ישן עד הצהרים ואחר כן ישייל לו. גם זה פלח! - והבחור היה מתהפך מצד אל צד, מוע וחולם חלום טוב או חלום רע, - עד שהיו דוד או רבורה, אם לא שכחורו, באים או שולחים ילד וקוראים לו לשתות תה ולסעוד לבו. אפרוחים! היתה רבורה אומרת, וכי יודעת את למי את מגדלה את אפרוחיך, לאיוו-מרחקים, לאיוו טלשולים? -

שתפנס על ידו פנימה אסתית ולפעמים גם דקדוקית צורתה החיצונית של המלה. זה היה בשעתו קרבן על מוכח קיומה של הלשון. הכתיב המלא הזה הוא חסר בימינו כללים מוצקים וקבועים, כמו שהיה חסר אותם בדורות הקודמים. בכל דור ודור היו הכותבים והמעתיקים תולים את עצמם באילן גדול: בומנים קדומים—במשנה תורה של הרמב"ם ובימינו באחד העם. בעלי ההגיון המדויק שבכל הדורות היו דיקנים והגיונים גם בצורת הכתיב.

אולם בימינו צריך להעמיד את הכתיב המלא על מסורת קבועה, שתהיה חובה בשביל כל הספרות המדעית והמחקרית ובשביל כל דפוסיהם העתיקה. במקום שאין מחובתם להשאיר את הכתיב ההיסטורי של כתב-היד בצורתו.

צריך לתפוס את הכתיב המלא במעטו ההכרחי ולחנך עליו את הנוער המבוגר, הנכנס מפרוודור בית-הספר לטרקלין המדע והמחקר. מחובתו של ועד הלשון לקבוע סייגים וכללים לכתיב זה ולהנהיג אותו בתור מקצוע של הוראה ואמון בכתות העליונות של בית הספר, בכדי שלא יראה הצעיר את שתי צורות הכתיב כסותרות אלא כמשלימות זו את זו.

ההקלה השלמה אינה יכולה לבוא בבת אחת, אבל תקופת-המבוכה עברה, הניע זמן התקונים והנשמתם.

ועד הלשון נכנס לפני ולפנים של הפרובלמה הלשונית-חברתית. היא מצווה ועומד בשעה זו לא רק להקל על העם את קליטת המונחים החדשים, כי אם את קליטת-הלשון לעצמה. ואין כל ספק כי כמו שאירע בכל השעות המכריעות בחייה הלשון יתלכדו גם בשעה זו מסביב לועד הלשון המודים ועסקני התרבות העברית בארץ ישראל ובגולה כדי להסיר את המכשולים התכניים מדרך הלשון העברית ההמונית החיה.

רשימות

ר' ישראל דוידזון (למלאות לו ששים שנה)

א

כבונם אכנים לבנין טיילתי בכל שדות ספרותנו ובכל מקום שפנשתי אבן גדולה או קטנה דרימותיה ושמתיה בגלגל. כך מציינ הפרופ' ישראל דוידזון את עבודתו בספרו הגדול „אוצר השירה והפיוט“. אולם דומני שבמלים אלה אפשר לסמן את עבודתו המדעית של ישראל דוידזון בכלל. בשקירה בלתי ינילה הוא מאסף אבן לאבן בבנין ספרותנו, תושף את ננוי נסתריה, מגלה את תעלומותיה ומפרסמם בצורה מדעית. בקיאות רבה בכל מכמני הספרות וחבה גדולה לכל מה שיצר העם במשך אלפי שנים הן שהכשירוהו לתפקיד של כונס, מסדר ועורך, מפרש ומבאר לאוצרות הנעלמים של ספרותנו מימי הבינים.

עבודתו המדעית של דוידזון התחילה בעיקר בראשית המלחמה העולמית. „בה בשעה, שהעולם כולו נודעו מערס המלחמה וכל קריה ועיר רעשה לקול מחנות צבאותיה וחייליה, התרחקתי אני משאון החיים ונכנסתי אל תוך האולם הגדול—העבר שלנו. מחוץ שכלה הרב ומכל עברים נשמע קול ענות נבורה וקול ענות חלושה, ואני מתהלך באולם הזה לארכו ולרחבו, בודק בכל פנה ופנה ונפש כל חדר וקישונית, ובשעה שבני אדם לאלפים ולרכבות חגרו איש חרבו על ירכו ללחום איש באחיו, ישבתי אני ועשיתי ציונים לנפשות נבוריני מימי קדם“ (דוידזון בהקדמתו ל„אוצר השירה והפיוט“). — הספרים הראשונים שהניעו אלינו לארץ ישראל כתום המלחמה העולמית היו

למשקלים ולשמוש הלשון, הוא היוצר האורגני של הדקדוק המתחדש עם הנהגה המדעית; והמדקדק הסר-התחושה הקופא על צורות הלשון של תמול עושה את הדקדוק למין ארכואולוגי, מרחיק אותו ממצויאות הלשון. והילדים יוכיחו: הם תופסים בנקל ואפילו מתוך ספיק הנאה את כללי-הדקדוק של לשונם החיה, אבל לומדים מתוך בחילה נפשית כללי לשון מתה, מלאכותית או לשון זרה, שאינה משמשת בשבילם אבר מן החי, מחיי עצמם. בדקדוק של לשון חיה מפכים תמיד זרמי-חיים, יש בה משום אבולוציה מתמידה.

ומתוך תפיסה חברתית זו אין הלשון של תקופת-ההשכלה משמשת יוצא דופן בתולדות התפתחות הכתיב. הכתיב החסר של אותה תקופה הוא בטוי חיצוני לתנועת-השיבה אל המקורות הראשונים של הלשון והתרבות, אל ספרי המופת שלה. הוא משמש תנובה טבעית נגד רבוי ההשפעות הזרות על אוצרה המלולי של הלשון וכתיבה וכמו נכי כל תנובה מעין זו יש גם כאן לפעמים משום הנדשת הסאה הנמשכת עד שנות התשעים והמולידה את הסינתזה הספרותית, שמנדלי מו"ס, אחד העם וביאליק היו מגדולי-מנשימיה.

זכותם ההיסטורית היא זו שמצאו את סוד הצרופה של לשון-הדורות. אולם כל זמן שלא נשלמה תקופת התערותה של האומה בקרקע מולדתה יהיו חיינו תמיד שקולים בין העבר ובין העתיד, בין סמלי המופת של דורות הקדומים עם ספרותם וכתיבם ובין שאיפות-ההעפלה אל כל חדש ומתקן של ימינו—ושניות זו שבחיים וטבעי עוד בעל כרחו במשך דורות את חותמה על הכתיב, שלא ינצל אף הוא מן השניות. שניות הכתיב אינה, אפוא, שניאה הצריכה תקון בדרך רבולוציונית, כי אם היא תופעה חברתית מחויבת המציאות, שיש להנאל ממנה רק בהדרגה ולשערוין.

ואף על פי שלא נאמר דבר זה בפרוש בכנס ועד הלשון, אבל מתוך הכוון הכללי של הוכוחים נתברר, כי אין להעמיד ביד חוקה את הלשון העברית על אחת משתי צורות הכתיב, כי נחוצים תקונים מודרניים בדבר וכי ועד הלשון חייב לעמוד בראש המתקנים ולגלות את דעתו המכריעה, שיציתו לה המורים, הסופרים, העתונים והוצאות הספרים בארץ ובחוץ לארץ.

השלימו בעלי המלא והחסר בשעה אחרונה, תפסו את שיטת-התקונים במעטה והחליטו מה שאפשר היה להחליט בשאלה זו למעשה.

נקבעה הלכה פסוקה, כי בית הספר, הניזון בעיקר ממקורי הספרות הקלסית, העתיקה והחדשה, צריך להיות מיוסד כולו על הכתיב החסר, המנוקד. עצם שיטת-הנוקד צריכה בקורת על ידי מומחים והיא טעונה שחרור מכמה סימנים שלא באו אלא לתפארת-הלשון.

הספרות הפופולרית, ספרי המופת לעם ולנוער, ספרי-השמוש והלמוד, המכוונים להקנות הלשון העברית לגדולים, צריכים להתפרסם כולם בנקוד המלא.

הקלת הכתיב של הכתיב המנוקד והוולת סודו בדפוס הן מחובות ומנו, ואין ספק, כי בתקופה זו שנצחה בה האנושיות כמה וכמה מכשולים יותר חמורים שעמדו על דרך התפתחותה, תנצח גם את הקושי התכני הזה. כבר ישנן בידי ועד הלשון כמה הצעות והמצאות תכניות המכוונות למטרה זו; מחשבתו של האינטליגנטן העממי בן זמננו פועלת בלי הרף בכוון זה, היא מתקנת תכניות, שהן טעונות הגשמה בקרוב. לא רחוקה השעה—הכריז ביאליק חגיגת—ורוב ספרותנו החדשה, עתונינו וספרינו לעם ולנוער, יהיו מנוקדים כולם ולא יהיה מקום לשבש את שפתנו.

אולם ביחד עם זה לא ננור נדוי וחרם על הכתיב המלא, שהוא קיים ומתפתח למעלה מאלף וחמש מאות שנה. יש לכתיב זה זכות-קיום נמורה בכל מקום שאין מנקדים את האותיות, אמות הקריאה הוכנסו מתוך כוונה שהורה לשמור על הבטוי הנכון של הלשון ולו גם

עשרים וארבעה משוררים חדשים כמעט בלתי ידועים או. האהבה והמסירות לספרותנו, השקידה והבקיאות הן שנתנו לו את האפשרות לבצע את העבודה החשובה הזאת. אולם החשוב ביותר הוא ספרו האחרון: „אוצר השירה והפיוט“ בארבעה כרכים, שער עכשיו יצאו מהם שני כרכים גדולים. הספר היסודי והמונומנטלי הזה הוא אנציקלופדיה של השירה העברית מתחמת כתבי הקדש עד ר' גשה חיים לוצטו. זהו מורה דרך מצויין בשבילי שירתנו המפותלים והעקלקלים. הוא מסודר בסדר אי.ב. ככל ערך נתנו המלים הראשונות של השיר, שם מחברו והמקום שבו נתפרסם לראשונה. עשר שנות עבודה הקדיש מר דוידון לספרו זה והשתמש באלפים ספרי מקורות. בעבודה ענקית זו העמיד לו דוידון מצבת עולם בספרותנו. זאת היא עבודה כבירה, שרק רצונו החזק ושקידתו המרובה נתנו לו את האפשרות למלאותה. שני הכרכים שיצאו הם אוצר נחמד בספרות חכמת ישראל.

* * *

ישראל דוידון כתלמיד חכם אמתי הנהו צנוע וענו, מקבל כל אדם בסבר פנים יפות וישמת על כל הערה שמעירים לו ביחס לספריו. אין בו מן העקשנות של מלומדים ידועים, שאינם זויים מנקודת מבטם, גם אם מוכיחים להם את טעותם. הוא מוכן תמיד לשמוע דעת אחרים ולבטל את דעתו מפני דעת חבריו ואפילו מפני דעת תלמידיו או דעת קורא פשוט. עם כל ההשכלה הרחבה שקבל באירופא ואמריקה, עם כל המדעיות שלו נשתמרו בו התכונות הטובות של יהודי המזרח. הספרות שלנו אינה בשבילו רק נושא לחקירה מדעית. קשרים נפשיים ולבביים מקשרים אותו אליה, בה הוא רואה חטיבה אחת הנמשכת בלי הפסק מימות הנביאים והחזוים עד ימינו, ממגלת איכה עד מגלת האש, משיר השירים ורות עד „מגדל עז“ ו„אהבת ציון“. על ספרותנו נאווה ובה הוא רואה את מבחר יצירתו של הגניוס הלאומי שלנו.

ביום מלאת לו ששים שנה עלינו לברכו באריכות ימים שימשיך וימשיך את עבודתו החשובה והכבירה לספרותנו.

ד"ר א. צפרוני

ראשי פרקים

א. העלמתי-עין; שבהכרח

„אין חכם כבעל-הנסיון“, ואנו העדים והשותפים לחבלי ההעפלה העברית האחרונה יכולים להוסיף: „ואין נכור כבעל-הנסיון הבעוט בנסיונו ונלחם בו“.

כי הדרכים שמאחורינו אינם לוחות חלקים, הן כל השטח שמאחורינו זרוע נועים כרותים, נועי יערות-הנסיונות, אשר נרזן נורלנו האחד גדע את כלם. ומגדועים אלה אנו מעלימים עין. העלמתי-עין זו הכרתית היא. איראפשר לנו אחרת... שאם-לא-כן היינו צריכים לצייט לתורת-ניסיונותי הקוראה לנו: „אל תעלו!“

ומה גדולה וקשה ההבלגה: לדלות במבט מקף את כל הדרכים והמרחקים, את כל מעמקי הדורות שמאחורינו למען בון והדריך את המבט הזה לקראת הבאות ולפסות בהדבשה על כל השטחים שעליהם פוורים חללי-ניסיונותי המרובים! נלוי וכסוי במבט אחד להיות רואי-יולא-רואים כאחד. העות-ניסיון זאת: לבעוט בחכמת-ניסיונות של דורות לשם ניסון חדש – נבורה היא אשר משכמה ומעלה תגבה מכל חכמה.

רק היא היחידה העלולה עוד לגדע בריח-יגורל ולשטת חוקי-היסטוריה.

ספריו של דוידון: מחזור ינאי ותשובות רב סעדיה נאון על שאלות חוי הבלכי. הספרים עברו מיד ליד ושמשו לנו בשורה מהעולם היהודי הגדול הממשיך את חוט יצירתו גם בתנאים הקשים ביותר. יחד עם זה שמשו לנו ספרים אלה הפתעה נעימה ובדידון, שאת שמעו לא שמענו עד אז, ראינו כוכב חדש עולה על שמי חכמת ישראל, תלמיד חכם הראוי להיות יורשם של חכמי ישראל הגדולים בגרמניה. מאז פרסם דוידון הרבה ספרים חשובים, פרי עבודת הלקוט והכנוס, שהתמסר לה כולו, ובכולם מתבלטת אותה התכונה של תלמיד חכם אמתי. שדבריו תמיד מדודים ושקולים, אינו מרבה לדבר, אינו רודף אחרי המצאות חריפות, דן על הכל בשכל ישר ובמתנות. מודה על האמת ואינו מהסס לאמור, שאינו יודע במקום שהענין לא התברר לו דיו.

עבודת הכנוס בספרותנו העתיקה אינה רק מלאכה, כפי שיוכל להראות בסקירה ראשונה, כי כפי שאומר דוידון (שם) „עדיין כל מחמדינו נטולים וגנוזים ואין לנו שור אפילו אחד ממאה מכל הרכוש הרחתי שהניחו אחריהם סופרינו ומליצינו מימי הבינים... וכשם שעם ישראל מפוזר ומפורד בין העמים, כך ספרותו מפוזרת ומפורדת; שיר אחד בספר זה ושיר אחד בספר שני; פיוט אחד בכתב יד אשכנזי ופיוט שני בכתב יד תימני. אין סדר למשנה ואין סדר לפיוט. כולם משתמשים בערבוביה ואין אף פיוט אחד שנוכל להראות עליו באצבע ולאמר: הנה מה שפעל ענק זה“. לזה יש להוסיף שכתבי היד ברובם מטושטשים, מחוקים מרוב ימים ולקויים בחסר ועל הכוונס להיות מחונן בהח המצאה בלתי רגיל בשביל לנחש את הכתוב בהם ולמלא את חסרונם. בקיאותו הרבה של דוידון, אהבתו הגדולה לספרותנו וכח המצאתו הם שעמדו לו בעבודתו החשובה לפרסום יצירותיהם של משוררינו ופיוטינו מימי הבינים.

ב

ספריו של הפרופ' ישראל דוידון דורשים כל אחד הערכה בפני עצמו. במסגרת הרשימה הזאת אפשר רק לסקור בסקירה קצרה את היותר חשובים שבהם. דוידון פרסם בפעם הראשונה מתוך כתב יד בלתי ידוע את המחזור של הפיוט ינאי. את שמו של הפיוט הזה, אחד מראשוני הפיוטים ורבו של אלעזר הקליר, ידענו מכבר, גם אחרים מפיוטי הניעו אלינו, ידענו גם כן שהוא סדר מחזור של פיוטים לכל השנה, אולם המחזור הזה לא הגיע לידינו. והנה על פי מקרה מוצלח עלה בידי דוידון לגלות את כתב היד של המחזור הזה. הוא נלה כתב יד יוני כתוב על קלף ישר, שכתב היד העברי הקודם שלו נמחק והשתמשו בו לשם כתב היד היווני. באמצעים שונים עלה בידי דוידון להבליט את כתב היד העברי המחוק ונתגלה, שזהו מחזורו של הפיוט ינאי. על ידי התגלית הו נפתחו לנו אפקים חדשים להבנת ראשית התפתחות הפיוט, למדנו גם כן להכיר יותר את הפיוט ינאי ולהעריך יותר את חשיבותו בתור פיוט.

ערך קולטוריה-יסטורי חשוב לתגליתו השניה של דוידון, הוא גלה בתוך כתבי היד של הגניזה את תשובותיו של סעדיה נאון לשאלות הכופר חוי הבלכי. על מציאותו של חוי הבלכי ושאלותיו ידענו מאז, כמו שידענו גם כן שסעדיה נאון השיב על שאלותיו, אולם את התשובות עצמן לא ראינו וכן לא ידענו בדיוק מה היו שאלותיו של חוי הבלכי. והנה על ידי עבודתו של דוידון קבלנו תמונה ברורה מהחסיסה שהתחילה או ביהדות, התברר לנו, מה היו השאלות שהטרידו את חוי הדעות או ולמדנו לדעת את מהלך הרוחות של התקופה היא, תקופת הפילוסופיה הדתית שלנו.

חשוב מאד גם הספר „פיוטים ושירים מן הגניזה שבמצרים“ שיצא על ידי דוידון ב„גני שכתר“ ספר ג. הספר מכיל מאתים וארבעים ואחד פיוטים ושירים חדשים שנאספו משבעים כתבי יד המפורים כתשע ספריות בארצות שונות. על ידי הספר הזה נתפרסמו

ב. על מעשייהדרמות ורוצחיהחלום

„שחרור ישראל על אדמת ישראל” – רעיון משומש זה בפה ובכתב, אם נרחק במעשה ובמחשבה מתכנו ומובנו האמתיים, אם לא נראה בו את התשלום האחר והיחיד – וללא כל נכויים! – לצער-דורות, אם לא נחשבהו כעיקר בפני עצמו, ואך ורק כשהוא-לעצמו, אם נדארו רק בעינינו אנו ולא בעינים התובעות של כל הדורות והזמנים בישראל מראשיתו ועד עתה, אם נרדל את אוצרו כדי לשלם מסים על חשבוננו לכל רעיון-חיון ותורת-יום פלונית אלמונית – והיה רק פרוה עלובה ואומללה כחיינו עד עתה, ודמות-חלומנו תתמעט עד כדי מדה כזאת שאינה כדאית וראויה מלכתחילה לפתרון כל-שהוא.

כל אותם מעשייהדרמות שכתוכנו אשר מתוך דחניות-ללא-רוח ואנושיות-חדלת-אישים הם מועלים בזהב-החלום שלנו ורוצים להמירו באסיון שאין בו אפילו כדי מחית שעה – שליחיהשטן הם, אותו השטן העומד על דרכנו מאז ומעולם. ממלאי דצונו הם בידועים ובלא יודעים. רוממות הנפש בנרונם וכידם את נפשנו הם קובעים.

„שחרור ישראל על אדמת ישראל” – כל מי שאסף את השם המפורש לתוך ספר-חיינו ואינו מתכוון ליחוד המיוחד שבשם זה אלא מסיפו כעין „P.S.” בשולי עיקרים אחרים ושונים – הריהו ממילא כופר בעיקרנו. כופר כזה אם בעל-נפש הוא ושאר-דוח לו יוצא הוא, משעה שכפר, אל מחוק למחנה, אם נקל הוא – ממשיך הוא לשבת בתוך המחנה ולא עוד אלא גם בין נשיאי המחנה ויועציו ועולה כצל-מות בחלונות-חיינו. רוצח-החלום הוא כעודו בעצם גליון.

ג. מלחמת-איתנים

„לחרול!” – בכל שעות-היאוש, בהגלות איך-המוצא בכל מוראו – עלתה גם זעקה זאת ממעמקי. ללא-יכול, בבחינת לב לפה לא ינלה, תפקדו גם בדורנו זה בשעות-מכוכה בהפגענו מתוך הצצה בפרדס-היותנו האפל מאופל. אבל בפנינו נסגר אפילו המוצא הזה. אפשרות אחרונה זאת הנתונה לרשותו של כל חי עלי אדמות – מדינו נלקח אפילו מפתחה של זו.

בכל השעות המכריעות והאפלות שבדבר-יימינו אשר בהן הבריק ברק-החלטה זה כאור-נאלי יחיד; ברגע האחרון כשהרגל הורמה כבר לצעוד את הצעד האחרון אל תהום-החרלון – קרא פתאום איוה קול מאחורינו, הופיעה פתאום מן הצד איוו „פטר-מורגנה” אשר הסכו את תשומת הלב מהצעד האחרון והמכריע ואנו התרחקנו שוב מן התהום אל שטח של חיפוש רכבים והצלחה. זה הוא גורלנו הנצחי שאינו נותן למות, המרחיב ברגע האחרון את עניבת-התליה שעל הצואר – מבלי להסירה כליל – למען הרק אותה שנית כעבור זמן. וכן חוזר חלילה. הה, הטריטיות האיזמה הזאת, אשר חוליה אחר חוליה אני מוסיפים

בשלשלתה הכבדה שאנו מושכים אחרינו מראשית דרכנו ועד עתה! ההלכה בקרי עם הגורל הזה, ההתקוממות במרותו ללא כל חשבונות ושיקול-דעת מראש מי יהיה המנצח – כזאת היא מדהותה של הציונות בעיני בשעות ההתבוננות במעמקי. דו-קרב מכריע בין שני האיתנים; גורלנו – המענה הנצחי ואנו – המעונים הנצחים. כי אי-אפשר יותר ששני אלה ישתמשו בכתר-נצחיות אחר...!

יצחק למדן

בַּקֶּרֶת סְפָרִים

„דוד גולדר”, רומאן מאת אירן נִימִירובסקי

זהו רומן-טרגדיה. המחברת – יהודיה רוסיית בת כ"ה, בתו של בנקיר, שנמלט ממהפכת-אוקטובר לפינלנד והגיע לאחר טלטולים לפרו. הגבור הראשי – יהודי, יהודי על פי מוצאו ושמו. הספר נתפרסם בהוצאת גֶבֶה בשורת הספרים שמו"ל זה מרפיס בשם „להנאתי”, לאמר בשורת הספרים שגרסה מוציא לאור על אחריותו וללא נושפנקא של עורך דמי. הספיר נשלח אליו בעילום-שם וכאשר נתפרסם הסכ אליו מיד את תשומת-לבה של פרו האמנותית ונפוך ברבבות אכסמפלדיים. ואף הבקורת המוסמכת העריכה את הספר העריכה חיובית והיו שראו בו chef-d'oeuvre, ואמנם זהו ספר בעל חשיבות אמנותית רבה, וההצלחה, שהאירה פניה לסופרת הצעירה, לא היתה הפעם פרי הונאת הצבור. כחו הוא בשלמותו התכנית ובחיותו העצומה.

„דוד גולדר” היא יצירה ריאליסטית איתנה, שיוצרה היא חניכת שתי אסכולות, שקלטה אל קרבה את רוח רוסייה וצרפת כאחת, ומעלות שני העמים האלה נתמזגו בכשרונה מזיגה הרמונית: בהירות המחשבה, ההסכלות וההבעה ההגיגית-המרוכזת התאחדו עם החדירה המעמיקה האינטואיטיבית אל תוך נשמתו של האדם. העלילה מתפתחת בהדרגה, בכח מזעזע וכמאליה והיא חדרה כולה רוח דינאמית. המאורעות אינם מתוארים; הם כאילו מתפרצים מאליהם, והגבור הראשי דוד גולדר – דמותו הולכת ומצטירת, הולכת ונקבעת בדראמטיות גדולה, כה במדה שחוט חיינו, ראגותיו, מאוייו וצירופיו-יצירותיו הולך ונמתח על פני דפי הספר, כי „דוד גולדר” נקרא בנשימה אחת; חיי אנוש אדיר מפרפרים בין עמוריו וממלאים כל נפשו של הקורא.

דוד גולדר הוא איש עסקים גאוני. כל ימיו הוא מחבל תחכולות לשם מעשי-יצירה בעניני כספים. הוא צובר הון, בלי היותו להוט אחריו; הוא שואף לרוחים, ממציא בכח העזתו הכבירה ודמיונו הסוער והיוצר המצאות כדי להגדיל את קנינו, מתמטר לעסקי חברה בין-לאומיים, מעלה את שער המניות ומסכן את כספו מתוך תאוה להעשיר ולפרוש את שלטונו על

התוצרת ועל השוקים, אבל אין הוא קמצן האוהב כסף, איננו הרסנון; הונו משמש לו אמצעי ליצור ולספק את תשוקתו לעסקים כמשחק נעזי. המסכן את חייו ומוצא בסכנה זו, בהרגשה תהומית זו, מעין רגש של האיש המשתכר. ובכחו זה הוא נעשה אמנם לאחד מאילי-הכסף בעולם.

בעניני-עסק אין דוד גולדר יודע רחמים. תעודתו בעולם היא לחבל תחכולות כספיות, לשלוט בבורסה וממנה לא יזוז בשום פנים, בשטח זה רצונו ככיר, מעין נפוליון בעניני עסקים. בתכונה זו מזכיר הוא את טיפוסיו של בלזק במיטב יצירותיו. אין הוא ניתן להשפעה כל שהיא כדברי מירבו: „עסקים הם עסקים” ואין לתת לרגשות-חמלה להתנגב אל הלב. ועל כן בכוא אליו שותפו מארקוס, שנסתבך בעסקיו, ומקשקש לבוא לעזרתו – אין הוא נענה לו, וסופו של זה שהוא מאבד עצמו לדעת. ביום גשם וערפל מלווה גולדר את המת לבית-הקברות, ששם מתאספים מכיריו ומוסיפים לדבר על העסקים ועל עניני אותו המנוח... הקור גדול והרטיבות רבה, וגולדר עוזב את בית-העלמין לפני הקבורה על מנת לנסוע לדרום צרפת, לביתו בעיר ביאריץ. ברכבת כלילה – אין הוא יכול לתת תנומה לציניו, סוטי-לילה איומים יבעתוהו וידירכו את מנוחתו. כעיתים אלה ויום הקבורה מצוירים בשרטוטי-אמן עזים ומזעזעים.

איש-עסקים זה, שהוא אוהב את בתו הצעירה זיוס אהבת-אב עמוקה, כשהוא מגיע לביאריץ, אין הוא מוצא שם איש שיבוא לקראתו, שישמח לבואו. בתו האהובה ואשתו גלוריה מתנכרות אליו, הן מבטות עליו כעל ממציא כספים. אשתו – אוהב לה, הויוס, אציל שחי על חשבון אהובתו; איש חסר-אופי וחסר-עצמיות, הוא אוהב ואציל וחסל. הבת גם לה אוהב; הנסך אלכסי, המתכלכל על חשבון אנגליה וקנה, זוהי האטמוספירה המוסרית, שבה חיות שתי הנפשות הללו.

אבל בנפול גולדר למשכב ובשעת שיחה נפלאה בכחה הטראגי ובאמת הפסיכולוגית שבה עם אשתו בעניני כספים – מודיע גולדר כי כל עניניו ימסרו לבתו ז'יוס, הקטנה, החלטתו זו מעוררת את בעסה של גלוריה

אלה. הגה יצק לתוכם מן הכרזל של רוסיה הגדולה. והרוך של הסלבויות הדרומית נתקשה אצלו בתוך המוצק.

ובין השירה העממית העתיקה ובין החדשה—יש ליוגוסלבים עוד שירה, ליריקה עדינה ותרבותית של תקופת דוברובניק, במאה השבע-עשרה. העיר בגוזה בדלמציה, בירה ריפובליקה, סניף של ונציה הגדולה (רגוזה באיטלקית—דוברובניק בסלבונית) עמדה אז על מדרגה גבוהה בהתפתחותה, ולסלבים שבתוכה באה תקופת-תחיה, השפעת איטליה. זו הייתה שירה מושפעת מן החוץ בלויית הרוך והגעגועים של הגוזה. פיפין ופסוביץ בספרם הגדול "תולדות ספרות העמים הסלביים" מקדישים לה מקום רחב, מביאים גם דוגמאות בתרגום ושרים הימנונים לשירה זו. היא שייכת כמובן לענף הקראוטי הכרווטי בעל הכתב הלטיני והדת הקטולית ולא לסרבי. ושירה זו השפיעה לא מעט בתקופת ההתעוררות החדשה על העם היוגוסלבי לכל ענפיו. ולולא ירדת ונציה—היתה וראי הספרות הסרבית החדשה ממשוכה את תקופת דוברובניק בלי הפסק, והיתה נוטה יותר למערב. נפילת הריפובליקה בדוברובניק הפסיקה את הקשר של סלבים אלו עם המערב ואת השכלת-רגוזה, ובראשית המאה התשע עשרה היו העמים האלה מוכרחים להתחיל כמעט מבראשית.

י. ר.

הערה להערה

י. ר. טועה, בחשבוני כי פושקין לא תרגם את שירי העם הסרביים במקורם ורק על פי תרגומיו של מרימי הצרפתי. בהקדמתו לתרגומיו הסרביים בשם "שירי הסלבים המערביים" כותב פושקין כי "חלק גדול מהם לקוח מתוך ספרו של מרימי". ואולם רק חלק מהם. ואף אלה לא "יצירות חפשיות" הם, כפי שטובר י. ר. שכן מסתייע פושקין במשורר הפולני אדם מיצקביץ, "זה המכקר החריף והבקי הגדול בשירת העמים הסלביים, אשר לא הטיל ספק באמתיותם של השירים הללו". יתר השירים, אשר תרגם פושקין, הם בלי שום ספק תרגומים מתוך המקור הסרבי ועל כמה מהם ("הומיר" "האחות והאחים" ועוד) רשום בפירוש "מאוק סטפנוביץ". לא נגעתי בתקופת דוברובניק, מאחר שבמאמרי הנ"ל לא התכוונתי כל עיקר לתת סקירה מקיפה על השירה הסרבית בכללותה. כונתי הייתה רק לסקור את השירה הסרבית החדשה, החל מן המאה התשע עשרה, ואם סקרתי בקצרה את השירה העממית העתיקה, הרי זה רק מטאת המלאות מאה שנה לצאת "שירי העם הסרביים" לואוק סטפנוביץ' והתחדשות זכר החקופה היא בספרות ובעתונות היוגוסלבית בזמן האחרון.

י. נוגה

בעולם הספרות, האמנות והתרבות

מלך הפיסנים החדש באנגליה. לאחר מות המשורר רוברט ברוינס אשר נשא במשך שנים רבות את תואר מלך הפיסנים באנגליה, התענינה דעת הצבור מאד לדעת, בחלקו של מי יפול תואר-הכבוד הזה, הבחירות זיכו בתואר-הכבוד את המשורר ז'ון סספילך שהנהו אחד הכשרונות המצוינים ביותר בין משוררי אנגליה בזמננו. הוא אמן רב-צדדים ויצירתו רבת-ההוקף כוללת בתוכה פואמית ליריות, יצירות פילוסופיות, רומנים וספורים ריאליים. כל יצירות מספילך, וביחוד ספוריו ופואמותיו הליריות, אשר החשובה בהן היא "סדר הַרְקֵר", נקראות הרבה הן על ידי הדור הישן והן על ידי הדור הצעיר. הנהנים מאד מסגנונו החי והריאלי של הסחבר.

פרקים ראשונים מן האבטוביוגרפיה של לורד בלפור יושעו

בימים הקרובים בלונדון.

ברנרד שאו מתרגם את מתרגמו. בלונדון הציגו קומדיה של זיגפריד טריביטש, מתרגמו האשכנזי של ברנרד שאו. את הקומדיה של טריביטש "עון גיט" תרגם לאנגלית ברנרד שאו. ואולם אין זה תרגום רגיל, כי שאו עיבד ושנה לגמרי את המערכה השלישית.

המכריוה בלעג. כי טעות טעה גולדר כל ימיו בחשבו את ז'וס לבתו... הויוס הוא אביה; די להסתכל בשרטוטי-פניה למען הוכח בעובדא זו...

גולדר מתרושש. לאחר שאברה ממנו בתו, כאילו ניטל ממנו טעם חייו. אותה טעה מוסיפה ז'וס להתעלם באהבים עם נסיכה אלכס וגדול הצורך בכספים והריהי פונה שוב אל גולדר, מחבכתו, מלטפתו ומקסימה אותו בחנופחה. גולדר כאילו מתעורר מתרדמתו. אמנם ז'וס אינה בתו, אבל בכל זאת חש הוא אליה רגשות-אב והוא מתעורר. נוסע לרוסיה הסוביטית לשם סדור חוזה בעסקי-נפט. ובשובו הוא נחלה באניה ומת. בשעה שעל ידו יושב צעיר יהודי, המפליג לתוך חייו, כגולדר זה לפני עשר שנים, בשעה שעזב את רוסיה כמוהו...

הרומאן בנוי בנין מוצק. השתלשלות המאורעות מתמיהה והולמת בדרמאטיות המתפרצת ומועזת, אין כל קו מיותר בכל הספר המרעיד הזה, המתחוחת המתמדת, שהיא פרי הרצאה מכוונת ומרוכזת וחיוות איש-ענק משוה הוד טראגי לגולדר. אין להשתחרר מן הרושם של כוזב-הראש, הכבוש בין עמוריו, יש דפים כאלה שבהם מתוארות נסיעת גולדר ברכבת בלילה והרגשת המחנק המלוותו, המחרידים ממש את הנפש. חיי גולדר האיתנים מאפילים על חיי שאר הטיפוסים ברומאן. בני-לוייתו כמעט שאינם מורגשים במחיצתו, והו טיפוס, החי את חייו העצמיים בעצמה בלתי-שכיחה. טיפוס-ענק, שכחות-מרץ, יצירה ואיניציאטיבה לו ושפעת-חיים מפכה בו תמיד, ומרוב חיותו יש ויעורר בנו חבה אל אישיותו, שוכחים לפרקים את תכונותיו של עושה עסקים דורס ומוצאים ענין בתקופו, כה-החלטתו העשוי בלתי חת ובמבט-הגשר שלו השם לאל כל מעשה התחרות של מתנגדיו. הוא בחר בחיים בלתי-מוסריים, בחיים, שאינם נרתעים לאחור בפני גורמים מוסריים, ובחירה זו—אין להתחסם אליה באהדה יתרה, אבל בעמקי-נפשו כאילו יש טעם לחייו—יש מטרה לחייו. הדורשת גבורת-נפש ואומץ-לב. התרוששותו ואחר כך התעוררותו לבקשת העלמה שחשבה מקודם לילדתו מגלות תכונת-נפש כה אנושית ורחומה ועדינה עד אשר נשכח לזמן-מה את תאוותו לעסקים...

ברם ספק גדול הוא, אם גולדר הוא טיפוס יהודי דוקא, הוא לא רק חדל מהיות יהודי בכל היותו, אלא מלבד מוצאו ושמו—אין משהו טיפוסי יהודי לו. דומה כי נקל היה לציר לעצמנו גרמני או אנגלי, המחבל תחבולות רכושניות כגולדר. ויש שחשד כל שהו יעלה על הלב, כי אחת הסבות החיצוניות להצלחת יצירה זו צפונה אולי ביסוד זה, כי נעים להם לצרפתים לראות טיפוסים לא-צרפתים מחוסרי רגש מוסרי, יורדים ומלאי-הפקרות כגולדר, אשתו ובתו, כשהם מתוארים ביד אמן גדול, אבל נקל מאד להראות על סופרים וספרים, שתארו את הצרפתים בצבעים שחורים יותר...

ועם כל ההרגשה הטרדנית והמכאיבה למראה הירידה, התלישות, אכזר שווי-המשקל של המשפחה היהודית הזאת, שמוצאה מרוסיה והיא נטמעה בתוך החברה בין-הלאומית, הגה אין בכל אלה להשכיח את ערכו הרב של "דוד גולדר" מבחינה אמנותית. נכבשה פה ביד מאומנת דמות יהודי לא-יהודי, טפוס-סרקי, טפוס קשה, שלא כל אמן יכול לגשת אליו ולנצחו.

מ. כרמון

בשולי הגליון

הערה

(ל-על השירה היוגוסלבית).

לרוסיה, כנראה, אחרו להגיע שירי העם הסרבים במקורם. פושקין לא אותם תרגב ולא מסרבית, כי אם חקויים שלהם, יצירות חפשיות ברוח שירה זו, מעשה אמנות של מרימי הצרפתי. פושקין עצמו מוסר גם פרטים על ספרו של מרימי, ואם ברוח-הקודש של משורר קלע לרוחם של שירים

אופירה ריבולוציונית. בסוסקבה הוצגה האופירה הריבולוציונית הראשונה בשם "עריק" שהנושא שלה הוא מלחמת אורחית. הנבונים הם אכלים, פועלים והצבא הארום.

מכסים גורקי אומר לשוב בקרוב לרוסיה ולקבל עליו מחדש את עריכת הירחון "התקרומות".

אישים, ספרים ומאורעות

— בא' סיון הרצה ח. נ. ביאליק באולם בית הספר הריאלי בחיפה על הספרות בשעה זו. אחרי שרבו על ערך הספרות בכלל, התעכב על מצב אנורת הסופרים בארץ ישראל וקרא לקהל לחמוך ב"מאזנים".

— בא' סיון נפתחה בתל-אביב תערוכת תמונות צבעי המים של הג' מנדל ספרים.

— כיום א' ה' בסיון, נפתחה בתל-אביב בבנין "המוזיאום לתוצרת הארץ" לשעבר תערוכת תמונות בצבעי שמן של הצייר אריה הלויילי. הוצגו כחמשים תמונות נוף ממראות הארץ וחילי. זוהי התערוכה הראשונה של הצייר בתל-אביב.

— למלאות חמש שנים לקיום "דבר" נערכה בחג השבועות מסכה בצריף ה"אזה" בתל-אביב. נוכחו במסכה עוכרי "דבר" ואורחים מוזמנים. נשמעו ברכות מפי ש. יבנאלי, ד. בן-גוריון, י. קופמן, קורט בלומנפלד, ר"ד גליקסון, אלכסנדר זיסקינד וריבוביק, אשר ברש והלוי. המסכה נסתיימה בדברי ב. כצנלסון.

— הוצאת שטיבל מסרה לרפוס ספר-שירים מאת יצחק לרן בשם "ברחמה המשולשת".

— בעתון הרוסי "פוסלערניע נובוסטי", היוצא לאור בכריז, נתפרסם בגליון מ-22 במאי מאמר הערכה על ה. שניאור מאת מ. בנדיקסוף.

בנקט לכבוד שאו אחר מקלובי ניו-יורק ערך זה לא כבר בנקט גדול לכבוד שאו. באולם רחב ידים נערכו 40 שולחנות, אשר כל אחד ואחד מהם נשא את שם אחד מיצירותיו של שאו. מסרדי הבנקט פנו אל שאו בבקשה להשתתף בחגיגה, ועל זה קבלו את החשובה הבאה (כידוע, הנהו שאו צמחוני): "מאד לא נעים לי, כי הייתי לסבה ישרה למותם של כלי-כך הרבה בהמות, עופות ודגים עלובים. אילו ערכתם במקום הבנקט העניתי של שלשה ימים לכבודי, כמו למשל שלשה ימי נזירות גמורה, הייתי יכול לשמוח באמונה, כי אין אתם עושים זאת למובת עצמכם. אולם קרננות-הדמים הללו אינם אלא פעליבים את השקפותי".

היינריך היינה גבור של דרמה. הסופר האשכנזי פרידריך פורגס חבר דרמה בשם "כבלי ארם", אשר הגבור הראשי שלה הוא היינריך היינה.

הפרס הגדול של אגודת הסופרים הצרפתיים כִּכְ 10.000 פרנק ניתן לפיר דומיניק, אשר המחזה שלו "אש מן השמים" הוצג זה לא כבר בפריז.

ענשו של פלגיאטור. אתר הסופרים הצרפתיים הוציא ספור, שהופיע כבר קודם לכן תחת כוהרת אחרת ובחתימת שם אחר באחד מכתבי העת. אגודת הסופרים הוציאה פסק דין, שלפיו אסורה על הפלגיאטור להבא כל פעולה ספרותית, בין בשמו המפורש ובין בפסיכדונים.

דרמה מזמן המהפכה. גירהרד פול סיים דרמה מוזמן המהפכה הגרמנית בשם "הקרב בשל קולבנו". הפעולה מתרחשת בשנת 1918/19 באחת מערי השרה בגרמניה.

איזה ספרים זכו להצלחה הכי גדולה בגרמניה בשנת 1929? על פי אנקיסה של אחר השבועונים, זכו בגרמניה להצלחה הכי גדולה הספרים האלה: "במערכב אין כל חדש" לרימק, יולי שנת 1914 "לאסיל לודוויג" Foucher, לסמיטן צויג, "ברברה" לודלף ו"קולובוס" לוסרמן.

יצירות רמבונדט למכירה. מטפלת הסובייטים הציגה למכירה בליס-סיאח שורה של יצירות רמבונדט, ביניהן כשלוש מאות אקברילים.

הספר החדש

אלה ר. ספרורי מהפכה, ספרית, מצפה, תל-אביב.

יתרה מויקה כהנסת יסודות זרים. סטחים בודדים שלא נוכשו (אפשר בכונה). מגלים את דרך החפחותו של מתחיל בא מסביבה זרה ומתערה בקרקענו. — דרך-קוצים ("חטף את ידיה", "אין שיבה").

לתיאר חיי-היהודים ברוסיה. מעוטה-הכמות אצלנו, נוסף ספור רב בכמותו מכל קודמיו. מסכת חיים וסבל, ירירות ועליה.

י. ר.

דושון גאלטורתי. ההגדה של בית פורסייט. כרך ראשון. בעל הנכסים. תרגם מאנגלית י. ל. ברוך. ספרית שטיבל. ברלין-תל-אביב. 392 עמ'.

מה הוא הדבר המוסף קסם מיוחד ליצירות גאלטורתי? כי הרי התימות אינן חדשות כלל. ואף צורת ההרצאה: לספר את הדברים בלא השתתפות, בכיכול, ולתאר את האנשים באובייקטיביות גמורה, לכאורה, אגב הזרחת אירוניה קלה וניצוץ הומור מוזמן לזמן — אף צורה זו של ההרצאה לא חדשה היא. מה היא, איפוא, הסכה, כי נפשו תשתתף בסבלם ובמשושם של אנשים אלה. הורים לנו בעצם, כי הננו חרדים על גורלם ומצפים בחרדה לרגע ההכרעה? את מילודית החיים הננו מרגישים אצל משורר זה בכל. כמיהת הנפש הגדולה, המחלחלת בדפי ספריו, מראה לנו את בני הבליעל, במובן ידוע, לא רק עלובים יותר, כי אם גם סימפטיים יותר. דומה הדבר, כאילו עיני גאלטורתי, שאין דבר נעלם מהן, הן הטיבות ביותר, אשר בהן השקיף אמן על העולם בזמן מן הזמנים.

ועוד דבר: שום סופר בן ארצו לא נתן לנו מושג ברור כל כך על החיים האנגליים והאנשים האנגליים בימינו. עושר הטפוסים, אקטואליות הפרובלמות, התנועה המוחשית של החיים הצבריים עושים את ספריו, ובכלל זה גם את ההגדה של בית פורסייט, לקומפנדיום אמתי של אנגליה המשתנה עם חליפות העתים — למן תקופת ויקטוריה ועד ימינו אלה. הדבר המגדיל את ערך ספריו בשבילנו, מחוץ להיותם בעלי איכות אמית ואמנותית גבוהה, הוא, כי הנהו מגלה לנו את האופי האנגלי במובנים העיקריים שלו. שכן האיש האקטיבי של השכבה העליונה של המעמד הבינוני

הספור הוא פרדואי, יום-יומי, בלי קרוש-המהפכה של ייבין, ובלי הסערות והפרובלמות של הזן, וכאילו יומן הוא של בתיה הגבורה, טפוס של קורסיטיט בת-הדוד, ואך גם סטריארכית ובת-יסודות בתוך-תוכה. הכתיבה היא התרשמותית, כשל הנשים הסופרות ברוסיה, בערב המהפכה. כשמסביב לבתיות פרודה, יום-יום, גם הספור הוא פרודאי, וכשהיא מגיעה להתרוממות-הנפש (בנשף אצל תמרה הארמנית) גם הטפוס של הספור עולה, וההרצאה נהיית פתייטית, פיוטית, וגם אחרי שבתיה מסתלקת לארץ ישראל הספור עורו נמשך, גם אז כמו ממשיכה היא אותו, גומרת ספורה. הספור הוא לפי גדלה, גבהה, לא פחות ולא יותר, פשוט, ישר. למספרת כמו לבתיה-חושים כריאים, אינה חולנית ולא עצבנית, וגם לא רגשנית, כי אם בת רבש פשוט, טבעי. יש שהמעשים עצמם מספרים בעדה: הטרדיה של התופרת בת-ליטה, למשל; המספרת כאילו רק לרחמים נתכונה, והמעשה מרעיד.

הלשון-מוזגה של רוסית בשפת דבור ארץ-ישראלית, בספור יותר מאוחר של אלה ר. (געגעעים, במאזנים 45-46) הדבור הארץ-ישראלי גוברו, דרך ומעבר של חיים לאלפי צעירים וצעירות ישראל, שהחליפו חיהם ושנו לשונם, פרודס קשה ואטי.

נכרת יד עורך מנקב ומבכשת, ואך הזירה ושומרת. עצמיותם של מהחילים רופפת היא לרוב ורכיכה, ועל היר המטפלת לגשת ברוך. קפדנות

של תורת גנדי: שחרור גוי ואדם באמצעים חרשים, צלי השפת שנאה וכלי פוזה מיליטריסטית, כלי כדורים חמריים או רוחניים, — כל זה בולט למדי גם בספרו של רולן. גנדי וגם רולן באו בחליפת מכתבים עם טולסטוי ורוחו הוא המחיה את שניהם. אף הנגוד אל סגוריו מואר היטב. היחס השלילי של גנדי אל הרפואה והרופאים, שנדמה שהוא כלו אסיתי, מוצא הארה מיוחדת ע"י סחבתו של קונסטנטין ברונר איש אירופה. גם זה מדבר על אמונה מפלה בנדון זה — ויש פרופסור למדיצינה שכוחו: שפיר קאכר... ובכל אלה: מוטב היה אילו היו מול"ינו מחוננים מעט מן "הרמיון היוצר" ומחפשים דרכים חדשות מאשר ללכת בדרך הכבושה, הקלה, המיכנית של התרגום המיכני...

המהפכה הצרפתית הגדולה, מאת פ. קרופוטקין. תרגום א. שלונסקי. הוצאת "חברה", תל-אביב. ספר א' — 231 ע'; ספר ב' — 208 עמוד.

לא חדש הוא קרופוטקין בספרות העברית. תורגמו כבר מקודם שני ספרים שלו ("עזרה הדדית" ו"זכרונות של רבולוציונר") וידוע לקורא העברי, כי רוח בלתי-מצויה מנשבת מתוך דבריו של נסיך מתקן-עולם זה. רוח של עליונות, וחן-טוהר של אישיות צרופה נסוך על כל אשר כתב כמעט. — רבים, רבים הספרים בספרות העולם על המהפכה הצרפתית הגדולה (בסורבונה הצרפתית אף קיימת קתדרה מיוחדת לחקר הספרות של המהפכה), ספרים שנכתבו מבחינות ונקודות-השקפה שונות. אבל יוצא מהכלל הוא כמעט הספר הזה. בהתאם לרוחו העממית-בהחלט של קרופוטקין משתדל הוא בספרו זה לגלות את כחו וערכו הרב של העם במפעלות המהפכה. והוא עושה זאת לא ביחס סובייקטיבי לבד אלא על יסוד חקירות מרובות וגילוי גנוים חשובים, אשר היסטוריונים אחרים לא היו מעוניינים לחשפם ולהחיותם. ספר זה, הכתוב בפשטות-ספור עממית שוטפת, מפליא במציגת חכונתו זו עם המחקריות המדעית שבו.

ואם הוצאת-הספרים "חברה", המשתדלת כנראה לתת את המדע בלבוש קל, ויחרה על כמה ספרים אחרים בדבר המהפכה, גם כן רדיקאליים ואף סוציאליסטיים, המספרים על הזעזועים הדרמטיים לכל פריטהם ודקדוקיהם, ונתנה את הספר הזה, הבלתי-דרמטי, הפשוט, ונודה: היבש במקצת — הרי זה, כנראה, בכונת מכוון. לא את "החגיגי" והחזיוני שבמאורע באה להראות את הנוער והקורא הארצישראלי, אלא את הכוח הגנוז במפלישי העם-ההמון ובנבכייו, את ערך הפעולה וההגשמה.

עדה פישמן. החלוצה בארץ ישראל. ספרית א"י של הקה"ל לנוער. הוצאת "אמנות" תר"ץ.

לעינינו מופיעה דמות החלוצה העובדת. לא בנקל עזבה בית אבא-אמא ועלתה לקראת העמל במולדת. כבדה היחה המערכה. עכובים מבפנים ומבחוץ. אבל הערגה להתחדשות. לשנוי ערכין, לשחרור לאומי וסוציאלי — היא שעודדה והפיחה רוח גבורה ותקיפות בלב המהסס והרוטט. לא מעטים הם יסורי החלוצה-הפועלת ומכאוביה גם לאחר הגיעה לחוף הנכסף. רק פה בארץ-ישראל מתחילה פרשת ההתאבקות על זכות קיומה. כאן מצאה הנערה האידיאליסטית חניכת תרבות אירופה את האשה הערבית המשועבדת ואת האשה התימנית והספרדית ילידות המקום. ואף על פי כן בתוך הבדידות וההתנכרות היא גאה ואמיצה. יחס הבזו והלעג מצד האכרים אינו מפחיד אלא מוסיף יתר הכרה, מרץ ועקשנות.

פרק מענין היא הפועלת במטבח. ברגש חם ובחריפות רבה הצליחה ע. פ. לחשוף את מאוייה של האשה החלוצה, את רצונה להתקשר לעבודת השדה, לטבע ולא להצטמצם רק בתחום המטבח והשרות בלבד. ואכן הפועלת העברית וזכה לבסוף לחות הלאומיים הראשונה בכנרת. נוצרות הקבוצות בכך שמן ובמרחביה. הפועלת עושה כיבושים בענף הירקות, במטעים, בלול ובמחלבה. ימי המלחמה הצולמית הם מגלת יסורים נפלאה, עוני וחרפת רעב ויחד עם זה דבקות בנעלה ובנשגב. סבל צנוע ושתיקה כבושה. החלוצה העברית קעילה בתנועת "השומר", בהגנה, מתנדבת לגדוד העברי. מגלה מסירות והכנה בכל הליכותיה. כיום היה מחנה הבודדות למחנה אלפים. האשה העובדת רכשה לה נסיון וידעיות בהרבה מקצועות. היא נושאת כחלון העברי בעול הגשמת הציונות ובגן המולדת.

חויבת קטנה זו שהיא קצורו של הספר החשוב "תנועת הפועלות בא"י" נקראת בקלות ובענין. כל עמוד מלא המית נפש עמוקה. הסגנון חי וער, מלוטש ונוקב. מן הראוי שחוברת זו תשמש סמל לכל בת מישראל. אברהם ב.

העורך האחראי: ש. צמח

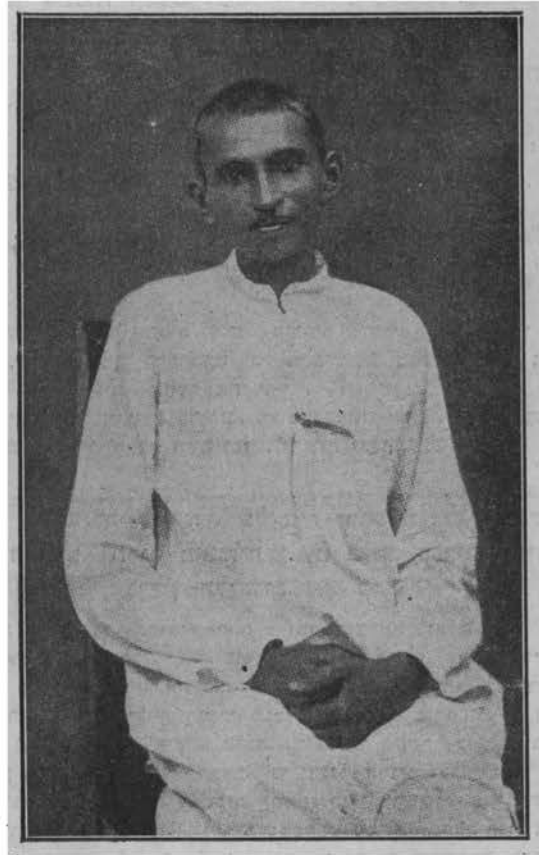
באנגליה איננו איש פרטי. את ערכו קובעת השתתפותו רבת-האחריות בחיים הצבוריים, גם כשאין לו מאנדט לכך. התנאים הגיאוגרפיים והפוליטיים המיוחדים הללו של מדינת-האי הם אשר יצרו את הטפוס הפרודוכסלי, המקבל עליו ברצון את עול ההגבלה האינדיוואלית לשם חופש המעשה, המגיע עד לידי מרדות.

כשרונו של גאלסוורתי לתפוש את העולם לא רק מן הצד הפנימי, כי אם גם מן הצד החיצוני, הטפסי, המתגלה ב"ההגדה של בית פורסייט", עושה אותו לצייר מיוחד במינו של עולם העשיר בטפסים אפייניים לאין גבול. יש וגאלסווארתי צולל בפרטים, טובע בקטנות, ואולם על כגון זה אפשר לנו להמליץ את דברי גאלסווארתי עצמו בספר הנידון: "האמן המבקש תמיד לגלות את הקטנה שבקטנות החשובה ביותר, שבה מתגלם כל אפיו של מחזה, של מקום, או של אדם". — שפת התרגום כבדה במקצת, אבל ריח של עברית מקורית לה וזו זכותה.

ל-ם

רומן רולן: מהטמה גנדי. תרגום מ. חייט. הוצאת ספרים "חברה", תל-אביב. תר"ץ. 192 עמודים.

פרט "נובל" גלה לנו בשעתו את סגור, ורומן רולן את גנדי. שניהם היו גלויים חשובים. מאז גדלה התעניינותנו בהורו, בחייה המובילים ובמלחמת שחרורה הפנימי והחיצוני. גדל גם החוסר הכתפרסם על הודו. ויש אשר אתה מתהלך בערי הארץ ואתה נפגש עם אנשים אשר בלו זמן מעט או הרבה בהורו ואוניך קשובות לספוריהם ותאוריהם.

גנדי

ועכשיו אחרי עבור שנים לא-מועטות, נתרגם סוף סוף ספרו של רולן על גנדי. נוספו גם עשרה מאמרות של גנדי נוסף בתרגום י. ארליך. אפשר שהדבר בא במאוחר קצת. אפשר שאילו כתב רולן היום את ספרו היה עושה את הדבר בפחות דחילו-ורחימו וביותר חדירה אל הענין. ואפשר שמו"ל ער היה בוחר להזמין ספר סקורי קצת, הכתוב על יסוד החומר הרב שנחפרסם בינתיים, מאשר להזמין ספר שנתישן במקצת. הנה מדובר בספר באופן דרמטי על המאסר הראשון של גנדי — והוא כבר אסור בשנית. ואולם לספר אשר לפנינו יש בכל אופן זכות הגלוי, וגם זכות זו היא חשיבה מיוחדת. והקו העיקרי

יצא לאור ספר לשון דורנו

מאמרי בקורת על התופעות
השונות שנתגלו בעשרות השנים
האחרונות בהחייאת הלשון העברית
של צבי הרזהב

ספר זה חדש הוא במינו וצורך השעה הוא

דמיו - 150 מא"י; וכרוך 190 מא"י

המכירה הראשית: בנימה"ס, "מוריה", תל-אביב
ירושלים. חיפה ופתח-תקה

ומצוי למכירה אף בשאר בתמה"ס שבארץ

באנדיקה: «Moriah» Book Co, New-York, 46 Canal Str.

לרגל שנויי הרשויות
שחלו בהנהלה, נפלו אילו
טעויות בחלוקת הגליון
הרביעי של "מאזנים".
מי שלא קבל את הגליון
הזה יואיל להודיע להנהלה

הנהלת "מאזנים"

הודך ונגמר בדפוס ובקרוב יופיע

לְחֵבִיבִי

מתווך אגדות וספורים
לחגים וזמנים
לבני-הנעורים

מאת
שמואל הר

התוכן:

- א. כוסו של אליהו הנביא.
- ב. מול הר האלהים. ג. היונה והעורבים.
- ד. שופר-הקדומים. ה. החג האחרון בחיי-
משה. ו. הרב החשמונאים. ז. המן ונצח.
- ח. ל"ג בעומר. ט. נר-הקדושים. י. אגדת-
הסתו. יא. היכל-השלג. יב. השבוי בממלכת
הקרה. יג. פרח-האביב.

יצא לאור

ספר משלי

עם באור ומבוא ספרותי-היסטורי

ש. ל. גרדון

תוכן המבוא: א) ספרות החכמה; א) משלי עמי הקדם;
ג) ה"חכמים" בישראל ופעולתם; ד) המשל
ומבניו; ה) המשל הספרותי וצורתו
הפיוטית; ו) תוכן המשלים לסוגיהם;
ז) מהות המוסר של חכמי המשל; ח) מהות
החכמה וערכה בישראל; ט) ספר "משלי"
ומחברו; י) ספר משלי, חלקיו וסדרו

מחיר הספר 300 מא"י

יצא לאור

במהדורה ארצישראלית

חזון ישעיהו

ספר ראשון. עם באור ומבוא

ש. ל. גרדון

מחיר מחיר 300 מא"י

לפנות אל המחבר: תל-אביב, ר' השחר 9

חותמי "מאזנים"

מתבסס על להודיע להנהלה על השנויים שחלו בכתבותיהם בקשר עם עינת המוחרם, כדי שלא יבוא עכוב בקבלת העתון

בא כחנו בתל-אביב הוא ה' **ל. צנציפר**
 וסוכנו בירושלים - ה' **א. רוטשטיין**

והם מיופי כח לקבל כספים, מנויים ומודעות בשביל "מאזנים"

כדי להקל על עבודת ההנהלה מתבקשים החותמים למהר בסידור החשבונות ובסילוק דמי החתימה לשנה זו

הנהלת "מאזנים"

כתובת ההנהלה: תל-אביב, רחוב יהודה הלוי 37 קומה שניה

אותות כבוד והצטינות:
 המבורג 1897 פריו 1900
 וינה 1906 טורינו 1911
 מוסקבה - - - 1923
 ומבלי לונדון - - 1926
 יפו תל-אביב - - 1926

י קבי ראשון-לציון וזכרון יעקב
"כרמל מזרחי"
 (א.ר.י. - א.ר.י.)

ייז, קוניאק, ארק וליקר

אירופה:
 באנגליה - חברת "פלוי" שורדיטש 178/9 - לונדון
 בשוויצריה - ג'נף, בגרמניה - ברלין, בצ'כוסלובקיה -
 ברוקס, באוסטריה - וינה, בפולניה - ורשה, בדנציג,
 בדניה - חברת "כרמל" קופנהגן, בהולנד - אמשטרדם,
 בארצות הברית - ניו-יורק, בארגנטינה - בוינס-אירס,
 בברזיליה - ריו-די-ז'נירו
 אפריקה:
 במצרים - חברת "כרמל מזרחי" קהיר, אלכסנדריה,
 פורט-סעיד, סואץ, מנסורה, טנסול, יוהניסבורג,
 מלבורן
 אוסטרליה:
 ניו-זילנד:
 אוקלנד, הסטינגס

אמריקה:
 אפריקה:
 אוסטרליה:
 ניו-זילנד:

המשרד המרכזי:
 ראשון-לציון, ארץ-ישראל
 סניפים וסוכנויות:
 אסיה:
 בארץ-ישראל - חברת "כרמל מזרחי" - ירושלים
 תל-אביב, יפו, חיפה, צפת וכל המושבות העבריות,
 בסוריה - חברת "כרמל מזרחי" - בירות, דמשק חלב,
 בהודו - בומביי
 במזרח הרחוק - חברת "כרמל מזרחי" - שנגהאי

הוצאת אברהם יוסף שטיבל ברליז - תל-אביב

יצא לאור הספר השמיני של הספריה המקורית

לשנתים
 רומן בלי אהבה
 מאת רחל פייגנברג

מחירו מעוטף 220 מיל, מכורך 260 מיל. בשביל חותמי הספריה 125 מיל. להשיגו אצל הסוכנים הראשיים בימ"ס "מוריה" תל-אביב, ירושלים חיפה, פתח-תקוה ועפולה. כמו כן אצל כל הסוכנים ובמ"ס שבארץ.